

Grenkosladka mrzlica

Ravno v času naše ekonomske stabilizacije morajo biti naša gibanja, besede in akcije previdno odmerjene. Vsaka nova napaka je napad na stabilizacijska prizadevanja.

Ena takih zaviralnih neprijetnosti je bila vsekakor pred nedavnim izrečena zahteva po visokem povečanju cen sladkorja, olja in mleka ter tudi splošna reakcija na to zahtevo.

Četudi je bil predlog, ki se je porodil v združenju kmetijske in živilske industrije, že v Gospodarski zbornici Jugoslavije zavrnjen, je vendarle povzročil pričakovano reakcijo javnosti: začel se je pritisk na trgovine, kjer so bile police z oljem in sladkorjem v trenutku prazne. Trgovci se seveda niso posebno pritoževali, saj so prišli do nepričakovanega prometa v sušnih, dopustniških dneh...

Zato pa je reagiral zvezni izvršni svet, ki je obsodil že zahtevo po omenjenem zvišanju cen, pa tudi način, kako je prišlo do te zahteve.

In kaj lahko ob neljubem poletnem razburjenju še rečemo?

Najbrž predvsem dvoja: da nekateri še vedno nočejo razumeti bistva stabilizacijskih prizadevanj (naši časopisi so se z drobnogledom spravili nad proizvajalce sladkorja, in ugotovili, da le ti iščejo vse mogoče in nemogoče poti iz svojih zagat, najmanj pa storijo za zagotovitev zadostnih količin doma pridelane sladkorne pese... in drugič, da kaj radi reagiramo panično! Tako je bilo že s pralnimi praški, ki smo si jih v velikih količinah nakopičili po domačih shrambah, tako je bilo tudi s kavo, ki jo je hodil prenekateri občan kupovat čez mejo.

Nervoza in preplah pa sta gojišče novih napak, hkrati pa ugoden teren za različne interese, ki jim ni všeč ekonomska stabilizacija našega gospodarstva.

Bojana Žokalj-Jesih

Osrednji dogodek ob dnevu branilcev naših meja je bila proslava na Ajševici pri Novi Gorici in odkritje spominskega obeležja nekdanjemu komandantu 2. brigade vojske državne varnosti Slavku Furlanu-Dušanu. O liku Slavka Furlana-Dušana in pomenu praznovanja 37-letnice ustanovitve jugoslovanskih obmejnih enot je govoril poveljnik armadnega območja generalpodpolkovnik Branko Jerkič.

Na praznični dan so tudi sklenili pohod mladincev in pripadnikov obmejnih enot od Mure do Jadrana.

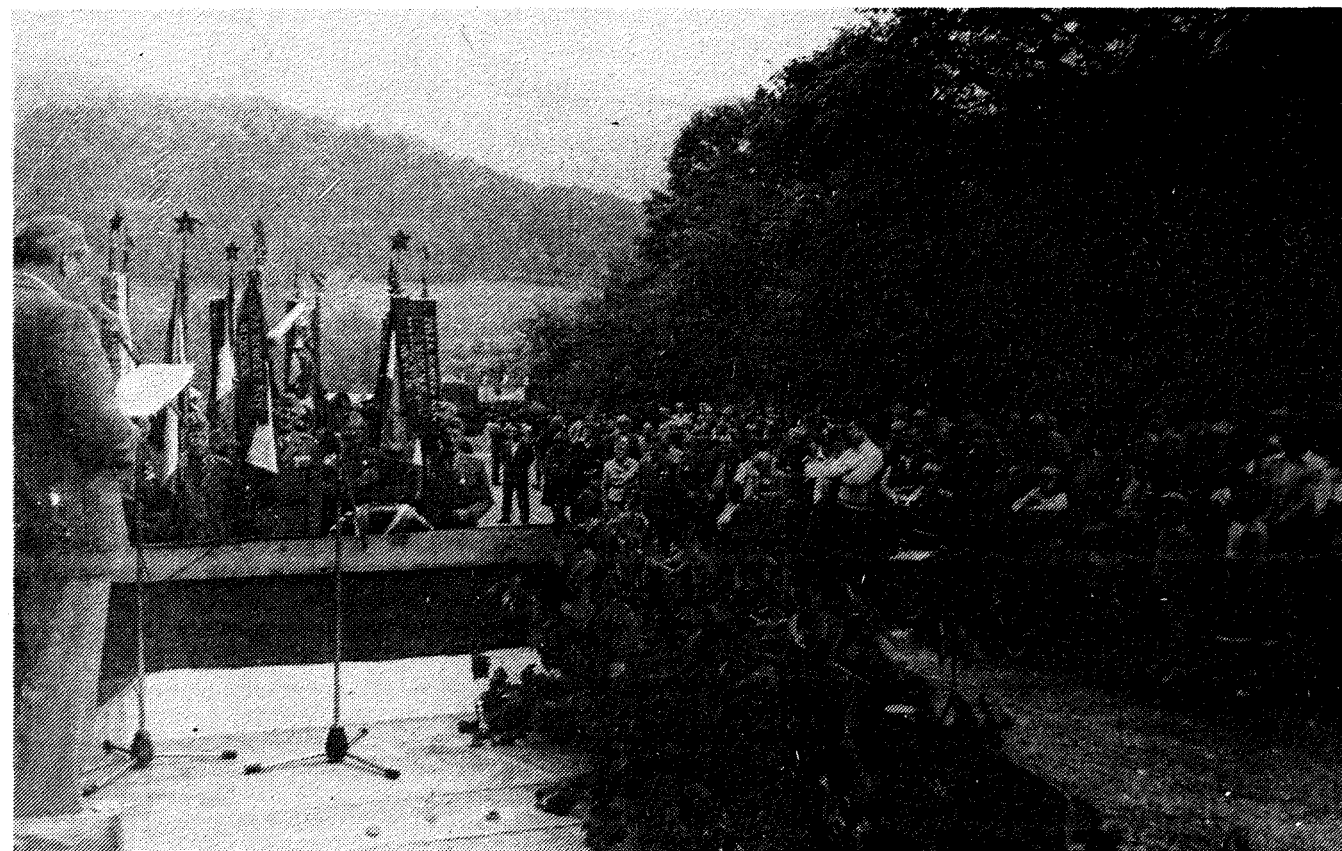
V kulturnem delu sporeda so sodelovali pripadniki JLA, mladina iz krajevne skupnosti Rožna dolina, godba na pihala iz Vogerskega in pevski zbor Mebla iz Nove Gorice.

Mile Gojkovič

V počastitev dneva graničarjev je bila letos osrednja proslava na Gorenjskem pod tromejo Avstrije, Italije in Jugoslavije pri karavli »Edvard Kardelj-Krištof-Bevc«. Zvestim in požrtvovalnim braniteljem naše meje so prišli čestitat tudi delovni ljudje in občani jeseniške občine, delegacija krajanov iz Rateč pa je bila celo v narodnih nošah. Za kulturni program so poskrbeli mladi iz Zirovnice. Zbranim je o pomenu dneva graničarjev spregovoril starešina Danilo Djurovič, ki je potem skupaj z Draganom Hrobatom podelil najboljšim vojakom in starešinam priznanja, pohvale in odličja »vzoren vojak«. Pohvaljeni in nagrajeni vojaki-graničarji pa so bili še posebej veseli pristrčnega stiska roke in čestitke tovarišice Pepce Kardeleve in tovariša Staneta Dolanca.

Staš

Ob krajevnem prazniku Špitalič-Motnik so minulo soboto v Jastroblijah pri Špitaliču v Tuhinjski dolini, krajevna borčevska organizacija Špitalič-Motnik, družbenopolitične organizacije ter pododbor za Štajersko 4. brigade VDV-partizanskih kurirjev Slovenije in kurirji TV postaje 20 S, pripravili slovesnost ob 40-letnici vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije. Nekdanji komandant štajerskega relejnega sektorja TV-20 Edvard Gole-Švigelj je odkril spominsko obeležje kurirjem TV postaje 20 S, delo Toneta Svetine z Bleda.

O pomenu krajevnega praznika Špitalič-Motnik in nekdanje relejne postaje je med drugim zbranim spregovoril Henrik Ribič, nekdanji komisar štajerskega relejnega sektorja. Kulturno prosvetno društvo Motnik, osnovnošolska mladina, pevci in godba na pihala iz Kamnika pa so slovesnost popestrili z bogatim kulturnim programom.

Jože Čurin

Gradničani računamo, da ne bomo osamljeni

(HO-RUK na skojevski cesti)

Prebivalci Gradnika, Praproč in Sodjega vrha si že leta prizadevajo, da bi se odprli svetu. Že lani so razširili cesto od Gradnika do Goliša. Pri delu jim je nekoliko pomagala MDA Bela krajina 1980, nekaj je prispevala (vrtanje) KS Semič, največ pa so prispevali domačini sami. Lanskoletno zmago so proslavili z odkritjem spomenika padlim vaščanom.

Letos pa je na vrsti druga faza rekonstrukcije skojevske ceste, in sicer od Gradnika do Krvavčjega vrha. Po tej cesti vozi večkrat dnevno avtobus delavce v Iskro in šolarje v šolo Semič. Letos je priskočila finančno na pomoč Iskra Semič, ki je nakazala preko KS Semič 57 starih milijonov, na pomoč so prišli tudi brigadirji MDA Bela krajina in sicer je pionirska brigada Vanče Šarha iz Slovenske Bistrice začela z delom 10. julija, 13. julija pa je prišla na traso celotna druga izmena MDA Bela krajina in tako je na cesti 130 brigadirjev. Računajo tudi, da jih v srednjeročnem načrtu občine Črnomelj ne bodo prezrli, saj so doslej dobili bore malo. Krajani namreč ne želijo, da bi bilo z dokončanjem druge faze makadama do Krvavčjega vrha delo končano. Prizadevali si bodo, da bo vsaj v nekaj letih vsa cesta od Strekljencev preko Gradnika do Krvavčjega vrha asfaltirana. To naj bi bil obenem že tudi del načrtovane vinske ceste.

Med NOB je dobilo v teh vaseh zatočišče veliko partizanov, ustanov, skojevska šola je bila na Gradniku itd. zato vaščani na tistem upajo, da se jim bodo ti ljudje vsaj sedaj nekako oddolžili ter jih vsaj moralno podprli pri prizadevanjih za asfaltiranje ceste. V Ljubljani bo v kratkem ustanovljen odbor vseh skojevskih šol, ki so delovale med NOB na Gradniku. Upajo, da jih bo vsaj moralno podprli ta odbor, tako da bi v nekaj letih najbolj slovesno odkrili v vasi Gradnik doprtni kip skojevca, na hišo pa, kjer je bila šola, bi vzdali spominsko ploščo. To pa naj se ne bi zgodilo, dokler ne bo asfaltirana cesta.

FRANC DERGANČ
Semič

Brigadir iz leta 1946

Odmev na Naši znaki, 27. št. TV-15

V TV 15 od dne 9. julija sem bral pod rubriko »NAŠI ZNAKI« PESNICA 1946.

Zelo sem bil presenečen, ko prihaja po tako dolgem času na dan spomin na zares največjo mladinsko akcijo takrat v Sloveniji. Med temi mladinci sem bil tudi jaz kot še ptujski gimnazijec, vendar demobiliziran borec iz Sercejeve brigade 14. divizije in pred vpisom istega leta na fakulteti. Bil sem polna dva meseca na regulaciji Pesnice kot komandir ene od čet ptujske brigade. Imam tudi nekaj posnetkov s same akcije ob reki Pesnici in iz gradu v Dornavi, kjer smo prebivali in bili nekaj časa v karanteni zaradi izbruha nalezljive bolezni. Udarniške značke sicer nimam.

Sedaj sem v službi v Logatcu v KLI (kombinat lesne industrije) kot glavni direktor in pred dvema letoma sem obiskal naše mladince iz naše organizacije, ko so bili na MDA. Kopali so vodovod in stanovali v osnovni šoli v Dornavi. Ob tej priložnosti sem obujal spomine na 1946. leto, posebno še, ko sem se peljal čez mostiček zregulirane reke Pesnice. Lahko rečem, da so nam ostali zelo lepi spomini.

Prav bi bilo, če bi nekdo organiziral v Dornavi SREČANJE teh nekdanjih mladincev, danes menda že kar starejših »mladincev«.

Sicer pa sem po rodu Ptujčan in se bom še sam zanimal, kolikor je tam možna kaka iniciativa za to srečanje.

Dobil sem potrdilo od ŠTABA 3. ptujske brigade, mladinske delovne brigade »Dušana Kvedra«, Ptuj, 4. 8. 1946., ki potrjuje, da sem bil član ml. brigade v času akcije na Pesnici od 6. 7./46 do 1. 9. 1946, da imam pravico nositi »PESNIŠKO ZNAČKO« ter da sem bil v brigadi na dolžnosti komandirja.

Potrdilo imam skrbno spravljeno, značke pa žal ne najdem.

DUŠAN DOBNIK

Nemogoče obnašanje nekaterih borcev

To, kar sem slišal 26. junija 1981 na seji odbora ZZB NOV SRS posebne družbenopolitične skupnosti Maribor, je, milo rečeno, vredno vse graje. Ko so obravnavali delo zdravstvene službe v dispanzerju za borce, so tudi opozorili na nemogoče obnašanje nekaterih borcev do svojih tovarišev, zdravnikov in medicinskih sester.

Povedali so, da nekateri borci prihajajo na pregled v dispanzer vinjeni. Ko je nekemu sestra merila krvni pritisk, ji je ta dejal: »Zdaj mi ga pa izmerite še na nogi.« Niso redki primeri, ko ostali lepo disciplinirano čakajo že od 6. ure zjutraj, vse tja do 11. ure, pa potem pride nekdo in se, nemeneč za ostale, napoti naravnost v ordinacijo, rekoč, da se mu mudi. Nekateri borci se tudi hudejejo, če morajo čakati na specialistični pregled, ker pač niso prišli na vrsto točno ob določenih urah. Velja opozoriti, da je že to določen napredek, če veš, da boš prišel na vrsto tega dne, ure pa res ni mogoče določiti. Ugotovili so tudi primere, da nekateri borci prosto rečeno izsiljujejo zase zdravilišče. Dogaja se namreč, da bi moral zdravnik po želji pacienta še tisti trenutek, mimo zdravniške komisije in prejšnjega sistematičnega, ter specialističnega pregleda, brez ustrezne dokumentacije, ustreči taki želji.

Govorili so tudi o malomarnem odnosu. Niso namreč redki primeri, ko zdravnik pokliče po dvajset borcev na sistematični pregled, pride pa jih samo petnajst ali celo le deset. Tisti, ki izostanejo, se niti ne opravičijo. In ti isti potem vsevprek kritizirajo, češ da se zanje nihče ne zmeni. Posamezni borci se tudi na splošno pritožujejo, da imajo zdravniki in medicinske sestre do borcev slab odnos.

Na take in podobne pojave, so opozorili zdravstveni delavci predstavnike borčevske posebne družbenopolitične skupnosti v Mariboru. Čutijo se prizadeti. Želijo, naj borci, če že gre za kakšen nekorekten odnos zdravniškega osebja do njih, kdaj je to bilo in kje ter kdo je bil. Potem bodo lahko sami v svojih krogih reševali takšne težave.

Navedene in podobne primere nekorektne obnašanja posameznih borcev, so na seji še kako grajali! Opozorili so, da, čeprav so to počenjali le posamezni borci, meče takšno ravnanje ne le slabo luč na organizacijo, ampak se na ta način ustvarjajo nemogoči medsebojni odnosi, med borci na eni strani

in zdravstvenimi delavci na drugi. Nekateri člani odbora so zaradi tega zahtevali, da je treba takšne pojave zatreti z vso odločnostjo.

Glede na to, ker imajo za posamezne take primere tudi konkretne podatke, in da se to ne bi več dogajalo, bo borčevska posebna družbenopolitična skupnost Maribor informativno obvestila občinske in preko njih krajevne organizacije ZZB NOV, da skličejo z borce sestanke, kjer naj bi z njimi take pojave obravnavali. Konkretni primere posameznikov pa naj z njimi razčisti njihova borčevska organizacija in naj tudi ukrepa.

Na seji so menili, da bo le tako mogoče doseči tudi pri takih borcih tisto disciplino in strpnost, kot jo imajo ostali, ki so tudi bolehnji in vendar so potrpežljivi.

DRAGO MIKLAVEC
Maribor

Katera inšpekcija je pristojna

Sprejemam robo, ki sem jo že plačal, a ni mi všeč. Zavrnil bi jo, kot je prejšnji teden zavrnila žena gnil radič, ki ga je prodajalka takoj vzela nazaj, saj nad vrati skladišča piše: »Če niste z artiklom zadovoljni, kličite inšpekcijsko službo na telefon...«

Vse lepo in prav, ali koga naj sam kličem zvečer, ko inšpekcija ne dela, pravzaprav ni merodajna za mojo vrsto robe, ki mi je vsiljena in se nikomur ne morem pritožiti, ker tudi v telefonskem imeniku ni nobene številke, kamor bi bila možna pritožba. Gledam namreč mladinsko oddajo na naši televiziji.

Sem v veliki dilemi glede kulturnega poslanstva takih oddaj. Samo enkrat pred precej časa so Zagrebčani pokazali delo mladih, ko so skrbeli za ostarele občane, jim pomagali, jim prinašali pošto, drva in odnašali smeti. Kakšen užitek je bil gledati vnemo mladih v njihovem delu. Pokazali so veliko mero spoštovanja do onemoglih ljudi, ki so nekoč z delom ustvarjali pogoje lepega življenja prav tem mladim, ki so se po končanem opraviilu tudi prijetno zabavali. Dolgo sem čakal, da tudi drugod vidim delovni zanos naših mladih, ki bodo nekoč vodili občine, republike in državo.

Pokojni veliki državnik, diplomat in največji človek sveta tega stoletja, tovariš Tito, je namenil mnogo časa in naporov mladim, ko so prebivali Vranduk, ko so gradili progo čez Težke vode in v drugih akcijah naše mladine širom po domovini. Dal je oceno, najvišjo oceno mladim, ki so goli do pasu vihteli krampe in lopate, ko so skrivali krvave žulje in z nadčloveškimi napori premagovali težave. Mi, ki smo štiri leta gazili sneg in natapljali zemljo domovine s krvjo, lahko istovetimo napore te krasne mladine z našimi. Niso oni krivi, da so se rodili nekoliko pozneje. Iz teh mladink in mladincev so vzniknili naši vodilci moške, ki vodijo institucije občin, republik in federacije. Kje to beleži naša televizija, razen ob občasnim praznovanjih? Nudi pa nam barske programe, kjer bliskajo reflektorji v zeleni, rdeči, plavi, beli in drugih mogočih in nemogočih barvah, vse to spremljamo z neizmernim ropotom in truščem. Barski programi, žive barve in rjovenje z artistki želijo privleči pozornost nas, potrošnikov televizijskega programa.

Televizijski delavci, verjetno v dvomih, kako je bil sprejet njihov program, so poklicali na pomoč profesionalne mladinske delavce, da bodo nam, neukim gledalcem pojasnili »poslanstvo« panka. Pojasnili so nam, da ima pank v sebi veliko mero revolucionarnih idej. Ker mladi v Angliji niso bili zadovoljni, so si kot izraz nezadovoljstva izbrali pank. Ali se angleška mentaliteta in angleška kultura lahko istoveti z našo? Verjetno ne. Pustimo Angležem njihove navade, mi pa imejmo svoj lastni jaz in lasten način izražanja zadovoljstva ter nezadovoljstva. Zakaj nam televizija vsiljuje programe, ki so nam tuji? Ali sami ne znamo več ustvarjati?

Program zabavne glasbe v našem jeziku je dokaj boren. Sposojamo si ga od drugod. Ne trdim, da ne bi od časa do časa poslušali kako melodijo v tujem jeziku. Nič nimam proti melodijam naših bratskih narodov in narodnosti, saj so res lepe, prav pa bi bilo, da bo tudi oni uvedli v svoje programe naše pesmi. Če nimamo lastnih avtorjev zabavne glasbe, to nekaj pomeni. Nismo kot narod, vključno z mladimi, zainteresirani za tako zvrst glasbe. Zato so naši programerji prisiljeni uvažati tujo kulturo in nekulturo.

Sprašujem se, kaj bodo imeli naši zanamci od naše lastne kulture. Danes, v času stabilizacije, ki ne bo tako kratkega veka, in jo bo nosila na svojih plečih vsa generacija nekaj let, ne navajamo naše mladine na delo in fizične napore, če želimo doseči začrtani cilj. Namesto orodja povsod in v vseh oddajah vidimo električne kitare. Tovariš Tito, ki je mnogo svojih govorov namenil prav mladini, je vedno poudarjal: »naša delovna mladina«. Samo po sebi je razumljivo, da za delom pride tudi zabava, saj smo jo imeli tudi mi med narodnoosvobodilnim bojem. Da bo naša skleda polna, pa je treba najprej delati in šele potem bomo zaplesali.

Verjetno nisem osamljen in bom sprožil plaz »nergačev«, ki jim ni všeč, da za dobro plačilo dobijo slabe »izdelke«.

Spomin na dr. Aleša Beblerja

V času Živkovićeve diktature sva se s prijateljem dr. Alešem Beblerjem leta 1932 sestala v Parizu, da bi se dogovorila o skupni akciji, s katero bi preprečili razpust Slovenskega društva v Parizu, ki je bilo trn v peti Spalajkovića, takratnega režimskega ambasadorja v Parizu. Po tem dogovoru sva se udeležila občnega zbora in se odločno zavzela za nadaljnji obstoj društva.

Izvolili smo nov odbor in za predsednika patriotsko ter socialno osveščene tovariša Kavška.

Obstoj društva je bil rešen v veliko zadovoljstvo v Parizu živečih Slovencev.

Od takrat mi je prijatelj Aleš, kot idealist in patriot, ostal v najlepšem spominu!

IVAN SEDLAR
Ljubljana

Se nekaj bi vprašal akterje in organizatorje TV oddaj. Ali se zavedajo, so dolžni tej, v krvi rojeni družbi, ki je zrasla iz ruševin starega, dati tisto, kar ta družba želi in zahteva?

Ali se zavedajo moči lastnega medija, ki uravnava raven narodove kulture? Mladina sprejema pač tisto, kar ji nudimo. Kakšne bodo posledice njihovega današnjega dela? Ali ne pehamo naše mladine v naročje dolarške kulture, ki se bistveno razlikuje od naše? Ko se naši slavisti trudijo, za ohranitev čistosti slovenskega jezika, uvajajo naši televiziji najbolj vulgarne kletve, ki so svojstvene pijancem v najzakotnejših beznicah! Tudi reklama na TV se šopiri s tujimi, nam in verjetno tudi njim, nerazumljivimi izrazi.

Kakšna bo potemtakem kultura novih Slovencev, ki so že ali bodo v prihodnosti rojeni? Ali se TV delavci zavedajo, da ubijajo v teh mladih ljudeh narodni ponos?

Kdo daje pravico odrejenim forumom, da v Stopu št. 19 na strani 57, da smo gledalci programa pozabili na odrešilni gumb s katerim lahko televizor ugasnemo, ko nam, kaj ne prija? Ali se zavedajo, kdo jih plačuje, kdo jim daje mastne honorarje za slab program? Ne verjamem, da so vsi delavci njihovega mnenja. Nekateri so se kot klopi zažrli na svoje položaje, morajo pa se tudi zavedati, da se s kapljico olja uniči še tako trdoživga klopa.

In tako pred očmi vsega naroda počasi pokopavamo stoletno narodovo kulturo, ki si je ob vsaki priložnosti pel žalostne ali vesele melodije. Pokopavamo tudi našo nedavno zgodovino, ko so se globoko v naših gozdovih porajale partizanske pesmi, ki so nas spodbujale v prenašanju nečloveških naporov in nas spremljale v junaških juriših. Sovražniku pa so naše svobodoljubne partizanske pesmi ulivale strah. Koliko znanih in neznanih avtorjev je ustvarjalo našo novo kulturo!

Nekdo bo dejal, saj mladina to zahteva in hoče! Seveda hoče, ko je iz dneva v dan pitamo s takim glasbenim kičem, ki nam je tuj in nima ničesar skupnega z nami.

Verjamem, da so komunisti v najmočnejšem mediju, prenašalcu kulture, sposobni rešiti ta problem.

FRANC JERNEJC-MILČE
Ljubljana

Vrsta proslav v Makedoniji ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti

V nedeljo, 23. avgusta, se je v številnih krajih po Makedoniji zvrstilo več proslav v počastitev štiridesete obletnice vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije. Tako so proslavili štiridesetletnico ustanovitve skopskega partizanskega odreda, dan vstaje dobojskega območja ter se v velikem številu zbrali na ljudskem zborovanju na Preslici pod Ozrenom, od koder je odšlo med partizane več kot štiri tisoč borcev in jih je okrog tisoč padlo.

Grožnja Evropi

Mesece in mesece je trajala razprava v Madridu o vprašanjih varnosti in sodelovanja med evropskimi državami, pa so morali konferenco tako rekoč brez pomembnejšega rezultata preložiti na jesen, da bi takrat predstavniki 35 držav vnovič poskušali pre-seči mrtvo točko.

Po drugi strani pa je bila prav v tem času evropska javnost postavljena pred vrsto ukrepov, ki ne pomenijo samo zanikanja vsega tistega, kar naj bi prinesla madridska konferenca, se pravi potrditev in pa poglobitev helsinškega duha, pač pa so ti ukrepi naznanili začetek obdobja resnega ogrožanja miru v Evropi. Napoved novega ameriškega predsednika Reagana, da bo njegova država začela izdelovati nevtronsko bombo, je označila že drugo svarilno znamenje za vse evropske narode, svarilno v tem smislu, da se utegne prav Evropi približati nevarnost resnične atomske vojne. Ta nevarnost se je skrivala in jo je bilo mogoče zaznati v odločitvah blokovskih sil, da evropski prostor posejejo z jedrskim orožjem, ki pomeni nekakšno prehodno zvezo med navadnim, klasičnim, in pa do sedaj obstoječim strateškim jedrskim orožjem. Nove rakete, sovjetske SS-20, ki so že razmeščene po evropskem delu Sovjetske zveze in uperjene proti ciljem v zahodni Evropi, in pa napovedane ameriške rakete Cruise ter Pershing 2 (Cruise bo dobila Italija, Pers-

hing pa severnoevropske članice Atlantske zveze) pomenijo veliko in za Evropo kaj lahko usodno novost v razvoju atomskega orožja. Te nove rakete sodijo zavoljo njihove narave in pa uporabnosti že med tako imenovano taktično orožje, ki je omejeno lahko na zgolj določeno ozemlje, denimo na evropski prostor. Vse doslej je bilo atomsko orožje – skupaj z njegovimi nosilci raketami – globalnega značaja, se pravi vsaka vojna s takim orožjem bi na mah zajela ves svetovni prostor in z njim bi se blokovski velesili lahko spopadli edinole neposredno med seboj. Zdaj, z novimi raketami, SS-20, Cruise, Pershing 2, pa je stvar povsem drugačna. Zdaj je prvič, odkar obstaja atomsko orožje, možna tudi lokalna ne pa zgolj globalna atomska vojna, se pravi taka, ki je omejena zgolj na ožje območje, kot je denimo Evropa ali pa Srednji vzhod in podobno.

Ko je Reagan napovedal izdelovanje nevtronske bombe, je zagotavljal, da bodo to novo orožje vskladiščili edinole v Združenih državah in zato ni nobene bojazni, da bi zahodni Evropi vsilili to bombo. Toda ameriški obrambni minister je bil dosti bolj jasen: izjavil je, da bodo nevtronsko bombo po potrebi lahko prepeljali v Evropo v nekaj urah. Torej, podobno kot Pershing 2 je tudi nevtronska bomba namenjena predvsem za evropsko bojišče. To pa na mah v mnogočem spreminja dosedanje

razmerje sil med Združenimi državami in Sovjetsko zvezo. Raketa Pershing 2 je sposobna prenesti atomski naboj na vse točke celotnega ozemlja vzhodnoevropskih držav in celotnega evropskega dela Sovjetske zveze. Sovjetska raketa SS-20 pa lahko zadene le ozemlje evropskih zaveznic Združenih držav, medtem ko je ozemlje vodilne sile Atlantskega pakta za te vrste rakete nedosegljivo.

Mogoče je prav to dejstvo eno takih, da samo po sebi spodbuja in olajšuje pojav omejene, rekli bi nekakšne lokalne atomske vojne. Prav v tem se skriva velika nevarnost, ki jo pomeni za mir novo spopolnjeno atomsko orožje. Mnogo govore, kako ima na primer nevtronska bomba dokaj zoženo polje delovanja, zraven pa da nič ne ruši, samo ubija. Toda, treba je imeti pred očmi tako imenovano radiološko uničevalno silo atomske bombe, smrt, ki jo prinašajo radiaktivni delci, ki se sprostijo ob vsaki eksploziji atomske bombe in ki so dejansko neuničljivi. Nihče ne more danes presoditi, kakšne posledice in kakšne žrtve utegne povzročiti morebitna atomska vojna, pa četudi bi bila omejena samo na nekaj držav ali na eno samo celino. In če se v tako lokalno vojno vpleteta veliki sili neposredno, ali ne bo tista, ki bi bila lanko poražena z raketami kratkega dosega, segla po medcelinski raketi z desetimi in več atomskimi naboji?

Drago Košmrlj

S premogom so težave

Ni še dolgo tega, ko smo s premogom ravnali kot z odpadno surovino, danes pa si na vse načine prizadevamo, da bi ga nakopali čim več. V Jugoslaviji naj bi ga letos pridobili 48 milijonov ton, v Sloveniji pa nekaj čez 6 milijonov. Toda te količine po vsej verjetnosti ne bodo zadoščale.

S premogom smo vse predolgo krpali le najnujnejše potrebe in se vse do pred kratkim usmerjali na porabo tekočih goriv. Delež teh goriv se je zato povečal od 17 kar na 59 odstotkov. Še pred nekaj leti smo za uvoz nafte porabili 4 odstotke vrednosti skupnega jugoslovanskega izvoza, sedaj pa ga porabimo že 51 odstotkov. V Jugoslaviji smo zaprli 82 jam, ki jih bo kmalu treba znova odpreti, saj bo v naši energetski politiki treba stvari koreniteje preobrniti. V naši republiki je bilo pred vojno 50 manjših jam, danes pa je ta številka veliko manjša. Seveda pa odpiranje jam ni preprosto. Kjer je dokumentacija na voljo, tam je odločitev dokaj hitro mogoče sprejeti, drugače pa je z jamami, za katere ni nobenih podatkov. Strokovnjaki sodijo, da bi kazalo znova odpreti zlasti opuščene rudnike Globoke, Krmelj in Sečovlje.

Leta 1985 so bo poraba premoga v državi povzpela na 75 milijonov ton. Zalog ne manjka. Tudi v naši republiki zaloge premoga niso ravno neznatne, saj računajo, da znašajo več kot 300 milijonov ton. Po nekaterih ocenah naj bi zadoščale še za naslednjih petdeset let.

Težava pa je v tem, da doslej v razvoj in posodabljanje jam nismo vlagali potrebnega denarja. V zasavskih premogovnikih so mehanizirali polovico odkopov, v Velenju pa nekaj več. Toda oprema je izrabljena in z njo bistveno več rude ni mogoče nakopati. Menijo, da bo spričo tega najprej treba posodobiti izkop in se šele nato opredeliti za odpiranje novih rogov.

V Velenju so pripravili šest naložbenih programov, ki naj bi jih uresničili do leta 1985. Na prvem mestu je zamenjava izrabljene opreme. Ocenjujejo, da bodo v dveh letih posodobili vsaj 80 odstotkov odkopov, s čimer bodo precej olajšali naporno delo rudarjev. Do leta 1990 naj bi odprli tudi novo jamo v Šoštanju, za kar pa bo treba zbrati tri milijarde dinarjev. Vedeti pa je treba, da s tem Velenjčani količin premoga ne bodo povečali. Tudi v prihodnjih letih naj bi namreč nakopali štiri milijone 700 tisoč ton tega goriva, kar pomeni, da ga bo zadoščalo vsaj še za prihodnjih dvajset let.

V revirjih odpirajo nove sloje premoga v Kotredežu ter jame v Trbovljah in Hrastniku. Vendar pa tu zaloge niso velike. Računajo zlasti na Senovo, ker je po ocenah še za okrog šest milijonov ton premoga. Domnevajo, da bi te količine do leta 1990 morale zadoščati in da v tem času izkop ne bi smel uplahniti.

Za sedaj pa se pri uresničevanju naložb močno zatika. Akumulacija rudnikov je izredno skromna in z njo si ni mogoče kaj prida pomagati. Elektrogo-

spodarstvo kot poglavitni plačnik pa je prav tako v škripcih, zaradi česar namenja rudnikom precej manj, kot bi bilo potrebno. Zato vse skupaj še vedno ostaja bolj ali manj le na papirju, medtem ko se v praksi stvari spreminjajo zelo počasi. Toda če se bomo hoteli otresti pretiranega uvoza nafte in se trdneje opreti na lastne vire, nam ne bo preostalo kaj drugega, kot da preusmerimo na to področje precejšen del akumulacije, s katero bo v naslednjih letih razpolagalo slovensko gospodarstvo. Ne samo za potrebe obeh slovenskih premogovniških bazenov, marveč tudi za vlaganja v drugih krajih države.

Ne gre pozabiti, da nam bo letos v Sloveniji, denimo, primajkovalo najmanj 440 tisoč ton premoga, ki ga bo treba pripeljati od drugod. V prihodnje se stvari ne bodo kaj dosti izboljšale, zato bodo določena vlaganja v drugih republikah in pokrajinah nujna. Vlagati bomo morali tudi zaradi nakupa električne energije v Bosni in Hercegovini in na Kosovu.

Prihodnost torej ni kdo ve kako razveseljiva. Res pa je, da je doma vendarle mogoče marsikaj postoriti. In če se bomo hoteli oskrbeti s potrebno energijo, potem bomo morali načrtno vlagati zlasti v razvoj premogovnikov, ne pa rafinerij in drugih podobnih objektov. Povpraševanje po premogu ne bo pojenjalo, saj je po eni strani ta energetski vir cenejši od nafte, po drugi nam ga ni treba kupovati v tujini. Obojega pa bi se morali krepko zavedati.

Darko Marin

Voda odkriva morilske sledi

Vroče in sušno poletje je letos po vsej naši državi zožilo tokove studencev, potokov in tudi rek. Kopalcem je bilo prav, kmetom, ki jim suša sicer ni bila povsem všeč, pa vsaj ni bilo treba trepetati pred povodnjo. In prav v tem času, ko so obale razgalile kupe plastične umazanije, je prišla na dan nova grozota v Jasenovcu.

Grobišče, jama, kamor so ponoreli ustaški klavci metalni izmaličena trupla svojih žrtev, je desetletja zakrival savski tok. Rob strme

obale, zaraščen z vrbovjem in plevelom, je odkril bele kosti.

Ribiču, ki je tistega dne krmaril ob obali, je zastalo veslo. Izpod korenin so molele človeške kosti. Tako so pred dnevi v Jasenovcu odkrili še enega izmed številnih skupnih grobov žrtev druge svetovne vojne, za katerega pravijo, da je od doslej odkritih največji. Šestintrideset let je minilo in prav gotovo je, da bi grobišče našli že mnogo prej, ko bi si ne bili klavci za sedemdeset metrov dolgo jamo izbrali tako skritega kraja. Za razliko od tri-

najstih grobišč, raztresenih po vsem kraju okrog Gradine, je to zadnje, stisnjeno ob rob reke in ga večji del leta prekriva voda. Še enkrat se je izkazalo, da na tej zemlji noben zločin ne ostane skrit. Z novim grozljivim dokazom je ponovno potrjeno, da je bil Jasenovac največje morišče na tleh Jugoslavije med drugo svetovno vojno.

Del žrtev, ki jih nikoli ne bo mogoče prešteti natančno, so v Jasenovcu zažigali v Piccillijevi peči, jame s trupli pa so pred pobegom preorali s traktorji, da bi zabrisali sledi.

Njihov trud pa je bil zaman. Še zemlja se ne poleže nad tako strašnimi grobovi. Večino so jih po vojni hitro našli. Domačini pa pravijo, da se na teh mestih voda, kadar ob neurjih prestopi bregove, nenavadno peni...

In vendar še ni dolgo tega, ko so skušali nekateri dokazovati, da žrtve v Jasenovcu niso bile tako velike, da niso šle v stotisoče! In še se najdejo taki, ki prižigajo sveče v spomin in skušajo odvrniti krivdo od tistih, ki so v imenu boga in božjega reda blagoslavljali ustaške morilce.

Priznanja prvoborcem in slovesnost pri spomeniku

Slavnostna seja občinskega odbora ZZB NOV Domžale je bila v Radomljah ob spominskem dnevu na vstajo v nekdanjem kamniškem partijskem okrožju. Predsednik občinskega odbora tovariš Alfonz Avbelj - Savo je v svojem govoru orisal dogodke izpred štiridesetih let in poudaril pomen tega zgodovinskega dne za vse narode in narodnosti Jugoslavije. Navzoče je spomnil na pomembno poslanstvo, ki ga imajo borci in aktivisti pri negovanju tradicij NOB in ljudske revolucije kakor tudi pri izvrševanju sklepov, ki jih je borčevska organizacija sprejela na svojih sejah.

»Tudi današnja slavnostna seja«, je poudaril tovariš Avbelj, »pomeni uresničitev sklepa, ki ga je sprejel občinski odbor ZZB NOV, ko je sprejel program proslav ob 40-letnici vstaje, to je, da vsem prvoborcem - nosilcem partizanske spomenice 1941 ter sorodnikom padlih prvorcev podelimo posebne plakete, ki naj simbolizirajo vstajo in oborožen boj proti okupatorju.«

Podelili so 40 plaket še živim nosilcem spomenice 1941, 60 plaket pa bilo podeljenih sorodnikom. Štirinajst plaket so posredovali muzeju NOB občine Domžale, ker padli nimajo bližnjih sorodnikov.

Drugi del slovesnosti je potekal pri obnovljeni grobnici padlim, pred spomenikom in pri lipi, ki je bila vsajena na dan vstaje pred štiridesetimi leti. Slavnostna govornica je bila Mira Svetinova, članica sveta federacije in narodna herojinja ter nekdanja inštruktorica CK KPS za to območje. V svojem govoru je poudarila velik pomen dogodkov, ki so se odigrali v Radomljah na dan vstaje, to je noči med 27. in 28. julijem 1941, ko je bojna skupina okrog 25 ljudi iz Radomelj, Preserij in Homca pod vodstvom dr. Marjana Dermastie krenila iz Kriškarjevih smrekic na prve

akcije. V nadaljevanju je tovarišica Svetinova dejala:

»Vse te akcije je vodil vojno revolucionarni komite, ki so ga sestavljali dr. Marjan Dermastia, Tone Šturm in Stane Zerovnik. Že maja 1941 ga je osnoval član vojne komiteja za Gorenjsko in odposlanec CK KP Slovenije Tomo Brejc - Pavle. To vodstvo je osnovalo že neštete bojne skupine in še nekaj manjših, jih seznanjajo s cilji NOB in usmerjalo v priprave, predvsem v zbiranje orožja in vojaške opreme. Prvi viden znak obstoja uporniških skupin so bile velike napisne akcije v noči med 8. in 9. julijem v vseh večjih krajih tega območja. Vojni komite je predvidel, da nekaj članov bojnih skupin po akcijah ostane doma, da bi organizirano sodelovali s prvimi partizani, pripravljale hrano in drugo opremo, zbirale obvestila in podobno. V tem času na tem območju še ni bilo organiziranih odborov OF, tako kot leta 1942 in kasneje, čeprav je bila med prebivalstvom osvobodilna misel in težnja po odporu proti okupatorju živa. Zato so se okrog skupin prvorcev zbirali številni somišljeniki, simpatizerji KP, sodelavci iz tovarn, prijatelji, sorodniki, znanci, žene in dekleta. Zaradi pomanjkljivosti zvez so namreč vesti o množičnem ustanavljanju odborov OF v Ljubljani in okolici le počasi prodirale na nemško okupacijsko ozemlje. Tako ta, dokaj razprostranjena mreža pristašev osvobodilnega boja, simpatizerjev KP, skojevcev in drugih tedaj še ni imela trdno organiziranih jeder, kakršni so bili odbori OF drugje. Kljub temu pa so imeli prvborci tudi po tem, ko so osnovali prve oborožene partizanske enote, v tej mreži somišljenikov trdno materialno in moralno podporo.« Ko je Mira Svetinova govorila o razvoju NOB in o ustvarjanju Titove Jugosla-

Tovarišica Mira Svetinova med slavnostnim govorom

vije, ko je nanašala številne dogodke, je na kraju še posebej poudarila:

»Ni treba posebej poudarjati sklepov, resolucij in programov, ki smo jih sprejeli samo v zadnjem letu; sprejeli samoupravno, na delegatski način, v okviru stabilizacijskih prizadevanj. Kje je sedaj odgovornost za konkretno izvršitev? Mnogo je oklevanja in odlašanja, ker bi se verjetno morali odreči nekaterim pretriranim, pre-

razkošnim željam in zahtevam, svoje in skupne potrebe po uskladitvi z razpoložljivimi možnostmi. Konkretno odgovoren za nekaj je vsak, nekateri v večjem, nekateri v manjšem obsegu, v združenem delu, v krajevni skupnosti ali drugod. Zavest takšne odgovornosti pa danes ni niti malo podobna tisti iz NOB, kjer jo bila za posameznika ali skupino velika sramota, če določena naloga ni bila v redu opravljena. Ves naš dolgoletni boj je bil pravzaprav boj za človekovo srečo, za katero je rekel naš tovariš Kardelj, da si jo lahko ustvari le vsak sam.«

Slovesnost se je nadaljevala s kulturnim programom pri spomeniku vstaje v Kriškarjevih smrekicah, od koder so odšle prve bojne skupine v akcije. Več kot tisoč borcev, aktivistov, športnikov, delovnih ljudi in občanov je bilo na teh pomembnih zgodovinskih srečanjih, ki so jih dopolnili s kulturnim programom. Tako bo 27. julij ostal ne le praznik krajevne skupnosti Radomlje, ampak tudi vsakoleten kraj, kamor se bodo vračali organizatorji vstaje, borci in aktivisti z namenom, da mladim rodovom povedo resnico o velikem NOB in ljudski revoluciji.

Zanimiva razstava

V okviru praznovanj ob 40-letnici vstaje v nekdanjem kamniškem partijskem okrožju je bila v Radomljah odprta razstava, ki je prikazala razvoj delavskega in revolucionarnega gibanja na tem področju, delo med vojno in številne proslave, ki so bile organizirane v različnih krajih v občini Domžale v spomin na dogodke iz preteklih zgodovine.

Razstavo je odprl Boris Lenček-Igor, nosilec partizanske spomenice 1941 in neposredni udeleženec vstaje v kamniškem okrožju.

Ko je govoril o sami razstavi in o NOB ter delavskem gibanju na tem območju, je med drugim poudaril: »Proslavljanje teh dogodkov ne more in ne sme imeti samo manifestativni značaj, ampak nam mora biti nenehna spodbuda za premagovanje vseh vrst težav v izgradnji naše samoupravne socialistične družbe in kot svetel zgled, kako nismo klonili v najtežjih časih naše zgodovine, hkrati pa nam mora biti trajen vir revolucionarnih izročil. V občinskem odboru ZZB NOV in v krajevnih organizacijah so že dalj časa močno prisotna hotenja, da o najslavnejšem obdobju naše zgodovine zberemo čim več zgodovinskega gradiva, ki naj bi bil mladini temelj za negovanje in razvijanje izročil predvojnega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja. Na tem področju smo že veliko naredili, z razstavo pa želimo predstaviti vse tisto, kar je pomembnega za to dejavnost prav v tem kraju, to je v Radomljah in tudi v občini.«

Tako so razstavljeni dokumenti obsegali fotografsko, arhivsko in drugo gradivo, ki je ilustriralo temeljne prelopnice v predvojnem revolucionarnem delavskem gibanju, kot sta bila zlasti stavka na Količevem leta 1935 in

ljudskofrontni shod na Taboru nad Ihanom leta 1937. Kajti uspehi KPS pri združevanju delavcev, kmetov in izobražencev pred vojno so bili temelj za uspešne priprave na vstajo po nemški okupaciji. S podobnim gradivom je bila osvetljena vstaja 27. julija 1941, posebej akcije radomeljske in mengeške bojne skupine ter prve akcije partizanskih skupin na domžalskem območju in brutalno reagiranje okupatorja na te akcije.

Z nemškimi dokumenti, s poročili v Slovenskem poročevalcu, s posnetki prizorišč akcij in bojev, s fotografijami udeležencev akcij, z zemljevidi z vrisanimi kraji in datumi akcij je bila prikazana dejavnost Radomeljske in Mengeško-moravske čete Kamniškega bataljona. Gradivo je prikazovalo tudi bivanje čete na Molniku, kjer je prešla zastavo kot priznanje za njene uspešne in hrabre akcije, ki sta ga na ta način izrazila CK KPS in izvršni odbor Osvobodilne fronte. Razstava je bila sklenjena s prikazom boja na Golčaju 28. oktobra 1941, kjer je z izdajstvom, o katerem podrobno pričajo nemški dokumenti, uspelo okupatorju prizadejati Radomeljski četi usodni udarec.

Drugi del razstave je prikazal razvijanje revolucionarnih tradicij v domžalski občini ob številnih slovesnostih in ob številnih obležjih. Za pripravo razstave gre hvala pripravljalnemu odboru, posebno pa še dr. Miroslavu Stiplovsku, Francu Avblju-Lojku in Tonetu Ravnikarju kakor tudi Kulturni skupnosti Domžale in Muzeju iz Kamnika.

Razstavo si je ogledalo veliko ljudi in je tudi veliko doprinesla k proslavam ob krajevnem prazniku Radomelj.

Karel Kušar

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

ORMOŽ - borci so se sestali na občinski skupščini

Borci ormoške občine so se zbrali na seji občinske skupščine že maja. Obravnavali so delo občinskega odbora ZZB, krajevnih organizacij, sekcij in združenja vojaških invalidov in preteklem obdobju. Kot gostje so bili navzoči predsednik skupščine občine Mirko Novak, sekretar občinske konference ZK Tone Luskovič, predstavnik občinskega sindikalnega sveta Miran Kranjc, predstavnik republiškega odbora ZZB NOV in drugi.

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Vlado Ožbolt je v svojem bogatem poročilu o delu organizacije poudaril, da so v preteklem obdobju obravnavali skupno problematiko po vseh krajevnih organizacijah in sekcijah ter v združenju VI. S tem so okrepili družbeno vlogo občinskega odbora ZZB NOV.

Med Titovo boleznijo so se člani odločno opredelili za Titovo pot. Odločno so obsodili sovražna dogajanja na Kosovu. Vključili so se aktivno v stabilizacijska prizadevanja naše skupnosti, obsodili počasnost v izvrševanju dogovorjene politike in zastavili odločne korake pri uresničevanju o prenašanju in ohranjanju tradicij NOV na mlajše generacije ter ugotovili, da uresničevanje le teh kaže dobre rezultate. Predsednik OO ZZB NOV je ugotovil, da so premalo pozornosti posvetili sodelovanju z odraščajočo mladino pri prenašanju tradicij NOV, kar morajo čimprej popraviti.

Pohvalil je kurirje postaje TV-15 S, ki so s svojo požrtvovalnostjo prispevali, da je bilo postavljeno spominsko obeležje kurirjem na Kogu. V preteklem obdobju so postavili spominsko obeležje žrtvam fašizma v Podgorcih. Iz predsednikovega izvajanja smo lahko razbrali, da bodo kmalu izdali zgodovinsko publikacijo o delovanju med NOV na območju naše občine, ki bo služila tudi kot učni pripomoček pri pouku zgodovine na naših šolah.

Pohvalno se je izrazil o delu splošne zdravstvene ambulante v Ormožu, ki skrbi za zdravje naših borcev in invalidov. Ob koncu svojega poročila je tovariš Ožbolt dejal, da noben član ZZB NOV, še manj pa vojaški invalid, ne sme imeti občutka, da je osamljen ali prezrt. Za to so odgovorni vsi člani ZZB.

V bogati razpravi, ki je sledila po uvodnih besedah predsednika občinskega odbora, so navzoči povedali marsikaj aktualnega in resničnega. Borci boli, če slišijo nekritične izjave posameznikov, ki zasedajo vodilne funkcije v naših političnih vrhovih.

Poudarili so, da morajo biti borci tisti, ki bodo s svojo aktivnostjo največ prispevali v vsaki sredini, posebno pa na področju varnosti v krajevni skupnosti, šolah, temeljnih organizacijah in drugje.

V preteklem obdobju je bil napravljen velik korak v organizaciji ZZB NOV. Občinska organizacija se je pokazala v zelo široki aktivnosti na vseh področjih družbenopolitične dejavnosti, kar kaže visoko zavest vseh pripadnikov organizacije ZZB v občini. Pravo zadovoljstvo je delati s takšno organizacijo, je poudaril Tone Luskovič, sekretar občinske konference ZK. V nadaljevanju je omenil dogodke na Kosovu in povedal, da imajo borci največjo pravico, da dogodke najostreje obsodijo. Novak Mirko, predsednik skupščine občine, je govoril o zadovoljstvu o opravljenem delu vseh članov organizacije ZZB v občini, ki so nosilci vseh akcij v posameznih krajevnih skupnostih. Pohvalno se je izrazil o delovnem načrtu organizacije. Navzoče je seznanil o trenutnih težavah gospodarstva v občini in o prizadevanjih, da te težave s skupnimi močmi premostimo. Pozdravil je začeto manifestacijo obujanja in ohranjanja tradicij NOV, ko so letos naši otroci prehodili približno 80 kilometrov dolgo pot od spomenika do spomenika v občini. Predlagal je, naj bi ta manifestacija postala tradicionalna. Zahvalil se je občinskemu odboru in vsem članom organizacije za opravljeno delo.

V nadaljevanju so člani razrešili dosedanj odbor in izvolili novega, ki pa se ni dosti spremenil. S tem so prisotni delegati še enkrat poudarili njihovo uspešno delovanje. Sprejeli so program dela in se razšli z željo, da bodo tudi v prihodnje delali z enakim elanom in sledili načrtani Titovi poti.

M. Z.

Jesenice - v prihodnje še večja skrb za zdravljenje in oddih borcev

V jeseniški občini namenjajo vso pozornost tudi zdravljenju in oddihu borcev NOV. Predloge za zdravljenje rešujejo in usklajujejo prek dispanzerja za borce in komisije za socialno zdravstvene zadeve pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice. Za letošnje leto so pripravili 48 predlogov za zdravljenje.

Na majski seji predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Jesenice so opozorili tudi na nekatere probleme, ki se pojavljajo pri organizaciji zdravljenja in oddihov borcev. Kot ugotavljajo, nimajo potrebnih podatkov o sredstvih, ki jih zagotavlja zvezni proračun za letovanje in zdravljenje nosilcev partizanske spomenice in vojaških vojni invalidov. Prav tako ni potrebnih podatkov o tem, koliko je letno porabljenih sredstev za letovanje in kdo jih uporablja. Pri vseh teh neresenih vprašanjih je bilo doslej očitno premalo skupnega sodelovanja med občinskim odborom ZZB NOV in referatom za zadeve borcev NOV in vojaških vojni invalidov pri skupščini občine Jesenice.

Sedaj so se dogovorili, da bo omenjena služba pri skupščini občine Jesenice posredovala vse potrebne podatke, ki jih bo občinski odbor potem posredoval tudi naprej krajevnim odborom ZZB NOV v krajevnih skupnostih. Prav tako so se dogovorili, da bodo letos desetdnevni oddih regresirali socialno ogroženim borcem, ki so potrebni oddiha in počitka. V letošnjem letu imajo jeseniški borci na razpolago 132 mest v borčevskih hišicah v Novigradu, 70 mest v domu borcev in invalidov v Strunjanu, več prostih mest pa tudi v partizanskem domu na Vodiški planini.

Naj ob koncu še omenimo, da pa imajo na Jesenicah precej težav pri zobozdravstvenem varstvu borcev. Zdravstvena ambulanta za borce je že delala v letu 1979, na preventivne preglede pa se je odzvalo 75 odstotkov vabljenih borcev. Ambulanta je zatem prenehala delati zaradi kadrovskih težav in pomanjkanja denarja. Na zadnji seji predsedstva so se člani občinskega odbora ZZB NOV zavzeli, da ambulanta čimprej spet začne delati.

Janko Rabič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Godina XX - Broj 1000. - Beograd - 18. avgust 1981. godine - Cena 5 dinara

Tisoča številka Četrtog jula

Uredništvo časopisa »Četvrti jul«, glasila ZZB NOV Jugoslavije, ki izhaja v Beogradu več kot devetnajst let, je minuli teden poslalo svojim naročnikom te tisočo številko. Štirinajst dnevnika, ki je nastal po združitvi »Crvene zvezde« in »Invalidskega lista«, vsa ta leta uspešno spremlja borčevsko problematiko, tako s področja socialnega in zdravstvenega varstva kot tudi s področja dela borčevskih organizacij po vsej državi. Hkrati spremlja družbenopolitična dogajanja v domovini in v svetu ter tudi odbira mnenja in kritične misli borcev ob posameznih dogodkih.

»Četvrti jul« je storil odločne korake tudi na področju popularizacije in resnejšega vrednotenja umetniške ustvarjalnosti na temo NOB. Razširil je krog tistih, ki so literarno obdelovali svoje vojne spomine in doživljaje v zgodbah za natečaje »Četvrti jul«. Čestitamo!

Uspeh skupnih prizadevanj

Občinski štab teritorialne obrambe občine Žalec je dosegel v lanskem letu najboljše rezultate v Zahodnostajerski pokrajini. Ob dnevu JLA je prejel vsa tri priznanja in sicer kot najboljši štab, kot štab ki je imel najboljšo enoto in kot štab, ki je imel najboljše poveljstvo enote. Da bi o delu štaba in njihovih uspehih zvedel kaj več smo se pogovarjali s komandantom Lojzeto Kampušom.

Na vprašanje kako jim je uspelo doseči takšne uspehe nam je tovarš Kampuš dejal: »Pravzaprav je to preprosto povedati – veliko in trdo delati. Vsekakor pa to ni zaslug samo nekaj ljudi, temveč prizadevanj celotnega štaba mirnodobske in vojne sestave ter vseh starešin na odgovornih dolžnostih in vseh vojakov obveznikov, predvsem pa subjektivnih

sil v naših enotah. Priznanja, ki smo jih prejeli pa so le potrditev naših prizadevanj in prave poti v koncepciji SLO, vsekakor pa tudi velika obveza za delo v prihodnje.«

● Vsako leto sprejmete v svoje vrste 50-70 mladink in mladincev prostovoljcev; kakšen je njihov odnos do vprašanj SLO in DS?

»Lahko rečem, da mladi razumejo in dobro sprejemajo koncept SLO in DS. Praksa je pokazala, da so v enotah krajevnih skupnosti, kjer so razporejeni, gibalna sila v prizadevanjih za čimboljšo izvedbo vaj in taktičnih postopkov. Brez njih si ne bi bilo mogoče zamisliti pohodov obujanja tradicij NOB, katerim posvečamo veliko pozornost. Ob vsem tem velja povedati, da se pri vključevanju mladih v enote TO

zelo angažira Občinska konferenca ZSMS. Vsako leto pripravimo po osnovnih šolah ogled pehotnega orožja, kjer mlade seznanimo tudi z možnostmi vključevanja v naše enote. V zadnjem času ugotavljamo, da pri kmečki in srednješolski mladini upada zanimanje za vključevanje v enote TO, zato bomo skupaj s predsedstvom OK ZSMS tem vprašanjem posvetili v bodoče še več pozornosti.«

● Kako pa je z vključevanjem žena v enote teritorialne obrambe, saj vemo, da postajajo žene v koncepciji SLO in DS nepogrešljive?

»Glede tega vprašanja moram reči, da smo odločno premalo naredili. Nekaj žena, vojaških obveznic, imamo sicer vključenih na dolžnostih političnih komisarijev,

referentov za izvidniško službo in na dolžnostih medicinskega kadra. Brez dvoma pa je možnosti za njihovo vključevanje še veliko. Potrebna bo širša družbena ak-

cija za njihovo vključevanje, še zlasti če gledamo na izkušnje NOB, kjer so bile žene enakovredne borke in so prispevale velik delež k osvoboditvi.«

● Smo na začetku novega srednjeročnega obdobja, kakšne so vaše smeri razvoja v naslednjih petih letih?

»V prvi vrsti bomo intenzivirali vzgojo vseh enot in štabov TO. Pri tem bomo težili, da pouk in vzgojo čimbolj moderniziramo in v največji možni meri izkoristimo čas vzgoje. Prav tako ne moremo mimo modernizacije oborožitve, kjer bo poudarek na protizračni, protiklopnih in protidesantni borbi.

Poleg tega moramo čimbolj usposobiti civilno prebivalstvo ter oborožene sile pripraviti na mobilizacijo v pogojih nenadne agresije ob istočasnem vodenju borbe z agresorjem. Zastavljene naloge so velike, vendar upam, da jim bomo v sodelovanju z vsemi DPO in ob pomoči vseh obveznikov nekako kos.«

Darko Naraglav

Učinkovita ZRVS Nova Gorica

Na seji medobčinskega sveta ZRVS severnoprimerjskih občin, ki je bila v Domu JLA v Ajdovščini, so predvsem obravnavali izvajanje letošnjega programa obrambnega samozaščitnega usposabljanja članstva, delovnih ljudi in občanov zlasti pa mladine. Pogovorili so se še o vključevanju in aktivnosti ZRVS v izvajanje nalog in zaključne vaje akcije NNPP – 81, o izvajanju sklepov tematske konference ZRVS Jugoslavije o kadrovski problematiki v ZRVS, o 11. srečanju ZRVSJ »Bratstvo in enotnost«, o evidentiranju kandidatov za vodilne funkcije v ZRVS, o petem medregijskem tekmovanju, o proslavi 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, o pripravi pravil krajevnih in občinskih organizacij ZRVS in ne nazadnje o informativno-izdavaški delatnosti.

V tem letu so občinske organizacije ZRVS Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica in Tolmin posvetile predvsem

skrb izobraževanju svojih članov, delovnih ljudi in občanov, šolske mladine in mladine na mladinskih delovnih akcijah – Kras in Posočje 81 – urjenju in vzgoji enot teritorialne obrambe, civilne in narodne zaščite, nerazporejenega prebivalstva ter družbenopolitičnemu življenju rezervnih vojaških starešin.

Na seji so ugodno ocenili dosedanje izvajanje programa obrambne in samozaščitne vzgoje in pri tem zlasti ugotovili veliko aktivnost in velik napredek v novogoriški občini. Občinska konferenca ZRVS Nova Gorica je bila najbolj učinkovita pri izvajanju programskih nalog. Do 9. junija so sklenili program letošnjega obrambnega in samozaščitnega usposabljanja in izvedli preverjanje znanja rezervnih vojaških starešin, izvedli obrambne dneve na šolah in pomočjo medšolskega tekmovanja, na nivoju občine, preverili njihovo znanje, veščine in spretnosti pri izvaja-

nju nalog obrambe obrambe in samozaščite, člani občinske organizacije ZRVS novogoriške in drugih občin so bili glavni nosilci in izvajalci nalog v zaključni vaji akcije NNPP – 81. Novogoriški organizaciji sledi po učinkovitosti občinska organizacija ZRVS Ajdovščina, ki je do sedaj izvedla dve tretjini programa letošnje dejavnosti. Tudi občinska organizacija ZRVS Idrija in Tolmin bosta izvedli vse programirane naloge v določenem času.

Dotaknili so se še nekaterih drugih vprašanj. Najbolj je razveseljivo, da se je ocena o visoki zavesti rezervnih vojaških starešin v praksi potrdila. Po sklepu občinske konference ZRVS Nova Gorica so se letos prvič člani novogoriške organizacije vabili na osposabljanje v vabili in ne s pozivi; udeležba članov na preverjanju znanja pa je bila veliko boljša kot v prejšnjih letih.

Udeleženci seje so ugodno ocenili tudi sklepe tematske

konference Jugoslavije o kadrovskih zadevah in menili, da je vsebina sklepov o kadrovanju v ZRVS dobro in jasno zastavljena, vendar veliko teh sklepov ne sodi v domeno odločanja in izvajanja občinskih organizacij ZRVS. Eni od teh so celo tak, da zahtevajo sistemske rešitve – Ustavne in zakonske spremembe.

Določili so 8-člansko delegacijo rezervnih vojaških starešin, ki se bo udeležila 11. srečanja bratstvo in enotnost v Plitvicah v SR Hrvatski.

Po daljši razpravi o informativno-izdajateljski dejavnosti ZRVS so sklenili, da občinska organizacija ZRVS Ajdovščina in Idrija pričneta z izdajanjem svojega glasila. Poleg tega so se dogovorili, da se pospeši delo na področju evidentiranja kandidatov za vodstva ZRVS in pripravah za volilne konference krajevnih in občinskih organizacij ZRVS.

Mile Gojković

Nov predsednik

Zaradi bolezni je dosedanja predsednik občinske konference ZRVS v Trbovljah Vinko Ustar zaprosil za razrešitev predsedniške funkcije v tej organizaciji. Sekretariat in predsedstvo ZRVS sta kot organa predlagala občinski konferenci ZRVS, le-ta pa je na svoji delovni konferenci potrdila in za novega predsednika soglasno izvolila tovariša Josipa Cestnika, dosedanjega člana sekretariata in predsedstva te konference. Josip Cestnik je sekretar po-

krajinskega odbora za Zasluge in znan družbenopolitični delavec, dolgoletni so-realizator programov ter akcij ZRVS, z bogatimi delovnimi izkušnjami. Vinko Ustar bo še naprej član predsedstva občinske in republiške konference ZRVS Slovenije in delegat zvezne konference ZRVS Jugoslavije do volilnih konferenc v prihodnjem letu. Za njegovo dosedanje prizadevanje in uspešno delo so mu na delovni konferenci izrekli zahvalo.

Rudi Matko

Srečanje članov dveh pobratenih organizacij ZRVS

Ze ob podpisu listine o pobratenju pred 5 leti v Zagrebu je bil sklenjen dogovor med predstavniki KO ZRVS Kozje in OO ZRVS Braco Nemet iz Zagreba, da se bomo vsako leto srečevali v enem zgodovinskih krajev iz NOB. Enkrat je to srečanje v SR Sloveniji, drugič v Hrvaški.

Letos je to srečanje organizirala KO ZRVS Kozje in to na Dolenjskem, dne 20. junija 1981. Obiskali smo Novo mesto, Bazo 20, Žuženberk, veličastni spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja na Cviblu, samostan Pleterje in Javorovico, usoden kraj borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade.

V vseh teh krajih so nas sprejeli predstavniki organizacij ZB in ZRVS, ki so nam povedali o posameznih dogodkih iz zgodovine NOV. Na Javorovici nam je predsednik ZB iz Sentjerneja podrobno opisal tragične dogodke poslednjega boja 4.

M.G.

bataljna Cankarjeve brigade.

Da je bilo naše srečanje v teh zgodovinskih krajih Dolenjske tako uspešno, se moramo zahvaliti sekretarju občinske konference ZRVS Novo mesto Branku Džukiču in njegovi soprog, ki sta nas v Novem mestu sprejela in potem spremljala po vseh krajih, ki smo jih obiskali, in med potjo pojasnevala posamezne dogodke.

Prav tako se na tem mestu zahvaljujemo direktorju in delovnemu kolektivu hotela Kandija v Novem mestu za kosilo in piknik, katerega so nam pripravili na Javorovici. Vsi smo bili izredno zadovoljni nad izredno postrežbo in nizkimi cenami, ki si jih v današnjih dneh ne moremo zamisliti.

S predstavniki organizacije ZRVS Braco Nemet smo se dogovorili za srečanje v letu 1982, ki naj bo na Petrovi gori v Hrvaški.

Franc Rumpf

Veliko pozornosti je namenjeno izobraževanju

Ustvarjalno in aktivno delo

Predsedstvo občinske konference ZRVS v Novi Gorici je ocenilo dosedanje delo in sprejelo program delovanja v prihodnje. Dosedanje uresničevanje programa splošno vojaškega usposabljanja in idejnopolitičnega izobraževanja ter drugih aktivnostih je bilo osrednja tema na seji predsedstva občinske konference Zveze rezervnih vojaških starešin Nova Gorica. Govorili so še o predlogu srednjeročnega programa usposabljanja in izobraževanja, pri čemer so osrednjo skrb namenili splošno vojaškemu in samozaščitnemu usposabljanju rezervnih starešin, ob koncu pa so se pogovorili še o pripravah na medregijsko tekmovanje rezervnih starešin. Pomembno delo so opravili tudi pri vključevanju novih članov v organizacijo, pri čemer bodo v prihodnje posebno skrbeli za vključevanje občanov, ki opravljajo pomembne naloge pri splošnem ljudskem odporu in družbeni samozaščiti.

V preteklem letu dni je občinska organizacija ZRVS poglobila in razširila dejavnost na vseh področjih, še posebej pri vključevanju rezervnih starešin v obrambne in samozaščitne strukture ter družbeno politično življenje. Spodbudni so uspehi pri organizira-

nosti rezervnih starešin v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela.

V prihodnjem obdobju bodo delo usmerili v podružbljanje splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, splošnega vojaškega usposabljanja ter obrambnega osveščanja delovnih ljudi in občanov, zlasti mladine. Te naloge bodo zahtevale ustvarjalno in aktivno delo na vseh področjih in zajele vse članstvo. Bolj se nameravajo akcijsko povezati s socialistično zvezo in drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, težišče nadaljnjega dela pa je usmerjanje v samoupravno organiziranje naše družbe, pri čemer bo treba delo nasloniti na organizacije združenega dela ter društva in specializirane organizacije, ki so pomembne za SLO in družbeno samozaščito.

Na seji so sprejeli tudi srednjeročni program strokovne in idejnopolitične ter samozaščitne vzgoje rezervnih vojaških starešin. Pripravili bodo več predavanj, seminarjev in praktičnih vaj, vsakoletno obvezno preverjanje vojaškega znanja in podobno. Posebno mesto so namenili vzgoji šolske mladine.

Pogled v preteklost

DOGODKI

Gorenjski muzej v Kranju je že ob koncu lanskega leta pripravil razstavo o nastanku in razvoju kulturnih društev na Gorenjskem v letih med 1860 in 1914. Razstava bo v letošnjem letu postavljena še v nekaterih drugih gorenjskih središčih.

Z nastopom ustavne dobe v začetku 60 let prejšnjega stoletja je bilo konec absolutizma. Šele tedaj so lahko začela nastajati tudi slovenska društva. Gorenjska ni pri tem prav nič zaostajala. Kulturnoprosvetna društva so postala žarišča kulturnega razvoja. Zajela so precejšen del prebivalstva tako v mestih in trgih kot na podeželju ter ga dvigala iz pasivnosti in zaostalosti. Pomen društev pa ni bil samo v njihovi neposredni dejavnosti. Krepla so tudi narodno, delavsko in razredno zavest. Prve so v ustavni dobi nastale čitalnice – na Gorenjskem najprej škofjeloška leta 1962. V njej so se zbirali narodno zavedni izobraženci, slovenska mestna in trška gospoda ter podeželski veljaki; kmetov na Gorenjskem v čitalnice niso pritegnili. Čitalniške prireditve so obsegale predavanja, različne pevske, koncertne in igralske točke ter celovečerne nastope. Čitalnice so dosegle svoj vrhunec v 60 letih, vendar svojega pomena tudi v kasnejših desetletjih niso izgubile. Nekatere, med njimi kranjska, so dosegle v letih pred prvo svetovno vojno tolikšen razmah, da so njihova posamezna delovna področja začela preraščati v samostojne kulturne ustanove (gledališče, knjižnica, galerija, glasbena šola).

Ločitev med liberalno in klerikalno stranko konec 80 let se je pokazala tudi pri kulturnih društvih. V mestih in trgih so prišle čitalnice predvsem pod vpliv liberalcev, ki pa so kulturnim društvom v primerjavi s sokolskimi in šolskimi društvi Cirila in Metoda posvečali manj pozornosti. Pomena izobrazbe najširšega kroga ljudi so se zavedli šele prištaši narodno radikalnega gibanja, ki je vzniknilo v prvem desetletju našega stoletja: ustanavljati so začeli javne knjižnice in organizirati predavanja. Po drugi plati pa je za izobraževanje sistematično skrbela katoliška narodna stranka, ki je na gorenjskem podeželju ustanovila kar 51 takih izobraževalnih društev.

Pevski zbor Vzajemnosti v Trzinu pred prvo svetovno vojno

Upoštevana sila na političnem prizorišču je postala v 90 letih socialna demokracija. V njenem okviru se je razvijala tudi kulturnoprosvetna dejavnost. Na Jesenicah je bilo kot prvo na Gorenjskem ustanovljeno Splošno delavsko izobraževalno društvo že v jeseni leta 1900. Prave možnosti za ustanavljanje socialnodemokratskih društev pa so nastale šele neposredno pred prvo svetovno vojno. Splošna delavska zveza Vzajemnost, ustanovljena leta 1909, je kot prvo na Gorenjskem ustanovila podružnico v Škofji Loki, in sicer jeseni 1911. Sledila sta Trzin in Jesenice. Podružnico v Kranju so ustanovili maja 1912. Toda delovanje Vzajemnosti so oblasti

močno ovirale. Deželna vlada je izrabila socialnodemokratsko prireditve, na kateri je Ivan Cankar aprila 1913 predaval o Slovincih in Jugoslovanih, ter Vzajemnost prepovedale, češ da je posegla na politično področje in tako prekršila določila statuta. Toda vodstvo stranke je vložilo pravila za novo izobraževalno organizacijo, ki naj bi nadomestila Vzajemnost. Ustanovni občni zbor Svobode, kot se je novo društvo imenovalo, je bil septembra 1913 v Ljubljani. Na Gorenjskem je do začetka prve svetovne vojne zaživela le podružnica Svobode v Trzinu.

Majda Žontar

Sposojeni stolpec

Odgovornost na rešetu

V letošnji dvojni »poletni« številk Teorije in prakse, revije za družbeno vprašanja (štev. 6.-7), med drugim prebiramo tudi razmišljanja udeležencev okrogle mize na temo »Odgovornost v samoupravnih družbi.« Šlo je za neke vrste pripravo na letošnje Zihlerlove dneve, napovedane za oktober in namenjene temeljiti obravnavi te »izredno aktualne teme samoupravnega družbenega razvoja Jugoslavije.« Prepričani, da se je vredno pobliže seznaniti s pogledi, ki jih v zvezi z odgovornostjo in predvsem neodgovornostjo v naši družbeni sedanjosti izražajo vodilni slovenski sociologi in politologi, povzemamo iz Teorije in prakse nekaj odstavkov, katerih »branje za pokušino« utegne biti zadosten povod za seznanitev z okroglo mizo v celoti.

»...Ko opazujem družbeno dogajanje, se mi dozdeva, da mnogoteri pojavi neodgovornosti naraščajo in dobivajo velik obseg. Že kar običajno je, da se ne spoštuje dogovorjenih rokov, objavljenosti se ne izpolni – pregovor, da obljuba dela dolg, ne velja več, sklenjeni samoupravni sporazumi in dogovori se obidejo in ne spoštujejo, zamujanje pri delu in izostajanje od dela ter obveznosti, površnost in samovolja, opravičevanje subjektivnih napak z družbenimi razmerami ipd. – so množični in pogosti pojavi... Znani konflikt jugoslovanske družbe med deklarirano-normativnim in stvarnim moremo razložiti kot vzpodbudo za pojave neodgovornosti. Če se splošno deklarirano in objavljenosti na konkretni ravni ne uresniči in izpolni, potem to vzpodbuja raznotere pojave neodgovornosti, ravnanja, kakršnega sem prej omenil... Preučevanje nekaterih

problemov naše družbe pokaže, da normativno povsem prevladuje. Imamo predpise, plane, resolucije, dogovore, sporazume, programe in vsemu temu se dodajajo nove opreme, ki so prirejene želenu. Stvarnost gre drugačno pot in pogosto je ne poznamo dovolj, ker se zadovoljujemo s spoznavanjem deklarativnega... Normativno izhaja iz razvitih samoupravnih in delegatskih odnosov, iz samoupravnega pluralizma, solidarnosti ipd., kar pomeni obstoj družbene enakosti; stvarni odnosi kažejo na nerazvite samoupravne delegatske odnose, na pojave pojave družbene neenakosti, razrednosti, na partikularizem, birokratske in tehnokratske odnose, na pojave odtujenosti...« (Dr. Peter Klinar).

»...Omejil se bom samo na nekaj vprašanj o neodgovornosti... Pri tem se najprej sprašujem, kateri problem je v tej zvezi za nas najbolj aktualen. Ali je to dejstvo, da ta ali oni delavec ne izpolni svojih delovnih nalog, ali to, da v servisu slabo popravijo avto, ali to, da v rudniku nekdo zanemari svoje dolžnosti in povzroči požar? Po mojem mnenju to ni problem, zaradi katerega smo se zbrali. Takšna in številna podobna vprašanja, v zvezi z neodgovornostjo, malomarnostjo, površnostjo, neresnostjo itd. rešujejo še kar dobro organi za notranje zadeve, javna tožilstva in sodišča (kazenska in civilna), čeprav to ne pomeni, da nimamo kakšnih pripomb, ko se zavzemamo za civilizirano, kulturno in demokratično sodstvo v socialistični samoupravni družbi konec dvajsetega stoletja... Naš problem torej po mojem ni uveljavljanje odgovornosti

od zgoraj navzdol, v odnosu do posameznega delavca in občana, marveč je uveljavljanje odgovornosti od spodaj navzgor, se pravi uveljavljanje tistih, ki imajo moč in oblast, od prav majhne do največje, pred svojim ljudstvom, delavskim razredom in sploh delovnimi ljudmi...« (Dr. Ljubo Bavcon)

»...Samoupravljanje odpravlja hierarhične odnose v organizaciji in uvaja namesto odnosa podrejenost-nadrejenost odnos sodelovanja enakopravnih sodelavcev. Samoupravno odločanje je v bistvu kolektivno in soglasno odločanje enakopravnih članov organizacije... Predvsem ne gre več za ločevanje tistih, ki odločajo, od onih, ki izvajajo. Obe dejavnosti sta v pristojnosti in dolžnosti iste skupine – vseh članov organizacije... Člani organizacije so tako za svoje odločitve odgovorni sebi in širši družbeni skupnosti, katere enakopravni člani so tudi sami. Pomeni, da je tudi odgovornost kolektivna, tako kot odločanje... Kolektivna odgovornost v samoupravnih družbi seveda vnaša vrsto sprememb v sistem odgovornosti nasploh. Očitno se pri nas zatika že pri razdelitvi pristojnosti, ki so pogosto nejasne. Zato ni mogoče ugotoviti, kdo nečesa, kar bi bilo potrebno storiti, ni opravil. Nadalje se zatika pri ugotavljanju odgovornosti. Če so delavci odgovorni sami sebi in drugim delavcem – ali je to sploh še odgovornost? Ali ni preveč razdrobljena in anonimna? Ker ni jasno, kdo ugotavlja odgovornost, se zatika tudi pri uporabi sankcij. Posledica je seveda neodgovornost...« (Dr. Bogdan Kavčič)

V. K.

Konec festivalskega poletja. Poletje se izteka in z njim vred poletne kulturne prireditve, od katerih se vselej spet nadejamo, da bodo zarezale nove globlje brazde v naše kulturno in umetnostno dogajanje. Žal se to – z izjemo dubrovniških iger – posreči le malokateremu festivalu. Kot kaže, pa letos tudi Dubrovnik ni imel posebej srečne roke. Vrhunci tamkajšnjih vsakokratnih iger so nove gledališke uprizoritve, ki potem ostanejo v dolgoletnem železnem repertoarju. Takšni predstavi iz prejšnjih let sta, denimo, »Hamlet« in »Aretej«. Prvo izmed obeh predstav so letos postavili na novo, vendar ne z velikim uspehom, še slabše pa se je odrezala premiera Bondovega »Leara«. Nasploh letošnje festivalsko poletje ni obrodilo najboljših letine.

Književna srečanja na Kozari. Že osemnajst let potekajo književna srečanja na partizanski Kozari, namenjena soočanju z ustvarjalnostjo na temo narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Konec letošnjih srečanj je napovedan za 11. in 12. september in bo povezan s podelitvijo nagrade, ki so jo pred tremi leti ustanovili v rudarski Ljubiji: pod imenom pesnika-borca in revolucionarja Skendera Kulenovića, jo namenljajo literarnim stvaritvam na temo NOB. Letošnje nagrade bo za svoje pripovedno delo na temo deležen slovenski pisatelj Miško Kranjec. Književniško slavje na Kozari bo popestrila tudi razstava na temo »književnost in revolucija«.

Boj za slovenščino na Koroškem. Že tako težavnemu položaju slovenščine v dvojezičnem šolstvu na Koroškem skušajo tamkajšnje deželne oblasti pred začetkom šolskega leta metati nova polena pod noge. Prav te dni je deželni šolski svet objavil rezultate raziskave, ki so jo opravili lani in z njo menda ugotovili, da skoraj »vsak tretji otrok, ki je prijavljen k dvojezičnemu pouku, ob vstopu v šolo ne zna nič slovensko...« Ustrezno znanje slovenščine ima – trdijo – le polovica prijavljenecv... Čemu ta »raziskava« in njeni »rezultati«? Mar zato, da bi pouk slovenščine omejili samo na otroke, ki znajo slovensko? To bi vodilo k nadaljnjemu krčenju slovenskega dela pouka v dvojezičnih šolah in torej h krčenju dvojezičnosti sploh. Slovenski glasili na Koroškem (Slovenski vestnik in Naš tednik) izrekata k duhu in vsebini te raziskave svoj odločni »Ne!«

Srečanje pod Matajurjem. V Kamenici sredi Beneške Slovenije, pokrajine, ki ji italijanska država ne priznava slovenskega obeležja in v njej zato ni slovenskih šol, čeprav si jih domačini želijo, že deset let prirejajo srečanja slovenskih kulturnih skupin iz Benečije ter z Goriškega in Tržaškega, iz sosedne avstrijske Koroške ter iz obmejnih predelov matične domovine Slovenije, v želji, da bi dokazali svojo pripadnost slovenskemu narodu in njegovim kulturnim tradicijam. Pevski, plesni in recitatorski nastopi so bili tudi letos zgovorno pričevanje o živosti slovenstva v teh gorskih krajih, kjer število mladih, ki se želijo učiti slovenskega jezika tudi v šolah, namesto da bi upadalo – rase.

Pogovor o spomenikih revolucije. Beogradčani, po razporedu med jugoslovanskimi studii zadolženi za izpeljavo pogovora o spomenikih narodnoosvobodilnemu boju in revoluciji (v okviru zdaj že »tradicionalne« oddaje Ali se med seboj dovolj poznamo), so temo zastavili kolikor mogoče v živo, sredi enega izmed značilnih spominsko-spomeniških parkov. Žal: samo zastavili. Pričakovali smo, da bo filmskih ilustracij v oddaji veliko več, a so se organizatorji oddaje v pretirani varčevalni vnemi omejili samo na nekaj diapozitivov. Tako je ostala vsa teža obravnavanja te vsebine na besedah, čeprav je očitno, da tema kar kliče po filmsko-slikovnem ponazarjanju. Iz pogovora smo zvedeli nekaj temeljnih podatkov in razbrali nekaj kritično označenih dejstev: da imamo v državi približno 20.000 spomenikov in spominskih obeležij narodnoosvobodilnega boja in revolucije, vendar to večinoma niso celostno premišljene umetniško-urbanistične stvaritve, saj so le maloštevilni spomeniki doživeli vnaprejšnjo strokovno verifikacijo. Vse preveč spomenikov je nakopičenih v mestnih centrih, premalo jih je na prizoriščih velikih dogodkov in dogajanj. Prav tako so preskopo vraščeni v vsakdanje človeško doživljanje... Pri vsem povedanem je bila komaj kakšna beseda izrečena o tem, kaj bi kazalo storiti, da bi splošno podobo popravili ter zmanjšali razdaljo med spomeniki na eni ter našo doživljajsko sedanjostjo na drugi strani. Tudi ta televizijski pogovor je ostal torzo.

ZGORNJA KUNGOTA

Mladina krajanom
ob meji

Ob koncu junija so se sešli predstavniki družbenopolitičnih organizacij krajevnih skupnosti Zgornja in Spodnja Kungota in Jurija ob Pesnici z mladinkami in mladinci delovne brigade in se dogovorili za letošnje nadaljevanje ene izmed občinskih delovnih akcij. Kakor lani tudi letošnjo delovno akcijo organizira občinska ZSMS Maribor. Gre za napeljavo vodovoda v Juriju ob Pesnici in v Spodnji Kungoti. Za krajane Jurija ob Pesnici in Spodnje Kungote je to velika pridobitev, saj bodo tako dobili tekočo pitno vodo. Dosedaj so namreč imeli posamezniki le vodnjake.

DRAGO MIKLAVEC

DRUŽMIRJE-GABERKE

Obiskali smo

Organizacija ZB Družmirje-Gaberke je organizirala izlet po zgodovinskih krajih: Kumrovcu, Trebčah, Planini pri Sevnici, Dobju. Izlet so priredili v počastitev praznika dneva vstaje slovenskega naroda.

POLDE MEH

Udeleženci izleta

TURJE-GORE

Spomenik padlim

Tako kot vsako leto so tudi letos krajan KS Turje-Gore praznovali občinski praznik, ki se ujema s praznovanjem dneva rudarjev in dneva borca. Za krajane Turja, Gor in Črete pa je letošnje praznovanje bilo še toliko pomembnejše, ker so hkrati odkrili spomenik padlim krajanom, aktivistom in borcem NOB. S tem odkritjem izpolnjuje občinska organizacija ZZZ NOV Hrastnik s celotno družbenopolitično skupnostjo svoj dolg in veliko obvezo, da bo v vsaki krajevni skupnosti odkrila spomenik padlim krajanom, aktivistom in borcem NOB.

Iz občine Hrastnik je sodelovalo v organiziranem odporu NOV 1.962 občanov, od katerih jih je padlo 233, 77 je bilo ustreljenih kot talcev, 72 pa jih je umrlo v koncentracijskih taboriščih.

Tudi krajan KS Turje-Gore so prispevali svoj pomemben delež v NOB in ljudski revoluciji, kar zgovorno priča 20 imen na tem odkritem spomeniku. Vemo, da ničesar ne nastane samo od sebe, temveč je plod naporov in požrtvovalnosti vseh napredno mislečih ljudi, ki svoje želje in hotenja podreajo skupnim ciljem in interesom. Takšni so bili krajan: Martin Orožen, prvi odbornik OF, Peter Serčan, Franci Senta in Anton Bostič, ki so bili že konec 1941. leta aretirani in v začetku 1942. leta ustreljeni kot talci, Ivana Senta, ki je vsa štiri leta okupacije trpela v koncentracijskem taborišču, Fani Senta, Marija Bostič in Jože Pergan, ki so bili aretirani in so umrli v koncentracijskem taborišču že konec leta 1942. Neklonljiva, hrabra in tudi ponosna je bila Orožnova mama s svojimi šestimi otroki v starosti od enega do deset let, ki vsem tegobam in trpljenju navkljub klonila, pač pa vztrajno prenašala trpljenje in napore obdobja okupacije.

Na celoten delež teh hribovskih krajev smo lahko ponosni. Zato moramo z vso odgovornostjo gojiti svetle tradicije, ki morajo biti sedanjim in poznejšim rodovom v opomin in opozorilo, da ne smemo nikoli dovoliti nobenemu sovražniku, da bi te pridobitve uničil ali razvednotil. To mora biti naša skupna zapriseba ob letošnjih pomembnih jubilejih, ko moramo brez Tita in Kardelja nadaljevati revolucijo v izgradnji naše samoupravne socialistične skupnosti. Zato je naš skupen cilj premagati težave, ki nas pestijo, in odpravljati slabosti in napake, ki so navzoče v vsakodnevnem delu in življenju.

Po slavnostnem obeležju je bilo pristno tovariško srečanje, ki sta se ga udeležila med številnimi občani iz revirjev in drugih krajev tudi predsednik predsedstva SFRJ Sergej Kraigher in Lidija Sentjurc. Da je bilo razpoloženje še bolj tovariško in domače, so poskrbele pridne krajanke s pripravo dobrih domačih jedi, predvsem pa nepozabnega domačega kruha in potice.

Čeravno je bilo mnogo udeležencev iz drugih krajev, so si bili vse enotni, da bodo še prišli v to prijazo krajevno skupnost Turje-Gore.

PETER PREGRAD

PODJELOVO BRDO

Gostoljubje prijazne
vasice

Krajevna organizacija ZZZ NOV Sovodenj je v nedeljo, 16. avgusta, pripravila lepo proslavo z odkritjem spominske plošče v prijazni partizanski vasi Podjelovo brdo nad Sovodnjem. Lepo nedeljsko popoldne in odlična organizacija sta pripomogla, da se je pred Burjevevo domačijo v Podjelovem brdu zbralo veliko nekdanjih borcev in aktivistov NOV, mladine, članov Planinskega društva Sovodenj in drugih krajanov.

Burjeveva hiša je upravičeno dobila spominsko obeležje. Vzdana spominska plošča obeležuje zgodovinski dogodek, ko je bil junija 1943 ustanovljen odbor OF za Podjelovo brdo in okolico.

Na proslavi je spregovoril predsednik KO ZZZ NOV Sovodenj Leopold Hobič, ki je pri srčno pozdravil navzoče člane nekdanjega odbora OF Koprivnika in Podjelovega brda, vse borce in aktiviste NOB in druge udeležence.

Slavnostni govornik Janko Bevk je orisal zgodovinske dogodke iz NOB in je med drugim omenil, da se je v teh krajih začelo odporiško gibanje že sredi leta 1941. Prva organizatorja sta bila domačina predvojna komunista Boštjan Jeršek in Franc Guzelj. Med prvimi organizatorji na tem območju so bili tudi Anton Peternej, Klemen, brata Janez in Pavel Gantar, Andrej Eržen, Jože Peternej ter prvoborca Milan Žakelj-Zirovnik in Pavel Platiša-Teodor. K organiziranemu aktivističnemu delu so pristopile tudi sestre Kokalj (Burjevece) in še nekatere druge mladinke iz območja Hobovš, Sovodnja in Koprivnika.

Osvobodilno gibanje v teh krajih je terjalo tudi žrtve. Okupator je divjal, moral in požgal. Največ grozodejstev in zločinov pa so povzročili domači izdajalci, ki so bili v okupatorjevi službi. Toda vsa nasilja okupatorjev in njihovih hlapcev niso prestrašila zavednih ljudi iz teh krajev.

Po proslavi je bilo pri Burjevevi domačiji prisrčno tovariško srečanje borcev in aktivistov NOB. Nekdanji člani odborov OF iz Zirov, Koprivnika, Sovodnja, Trebije, Poljan so oživljali spomine in nekdanje skokevke so pripovedovale o svojih doživetjih med vojno in v povojnem času. Hieronim Šubic je s svojo harmoniko še popestril počutje, ki se je preoblikovalo v pravi partizanski miting.

Najbolj presenečeni pa so bili udeleženci proslave nad gostoljubnostjo in pozornostjo. Vsi udeleženci so bili namreč deležni brezplačne pogostitve z jedačo in pijačo. Organizatorji so za te namene zbrali sredstva, ki niso bila tako majhna. Na vprašanje, kako jim je to uspelo, so nam odgovorile nekatere nekdanje aktivistke NOB takole: »Tudi med vojno smo prispevali vsak po svojih močeh, da smo prehranili in oskrbeli partizanske enote, in tega smo vajeni. Tako smo organizirali tudi za današnjo proslavo in veselili smo, če ste z našo pozornostjo zadovoljni.«

FRANC GALIČIČ

ČRNA NA KOROŠKEM

Po poti koroških
bataljonov

Dne 13. avgusta je krajevna skupnost Črna na Koroškem praznovala krajevni praznik. Ta dan spominja na veliko bitko koroških partizanov 13. avgusta 1944, ko so koroški partizani pod vodstvom narodnega heroja Vinka Simončiča - Gašperja premagali mnogo močnejšega sovražnika v dolini Koprivne in Bistre.

Krajevno združenje borcev NOV Črna organizira vsako leto na ta dan pohod po poteh koroških partizanov. Tako so tudi letos krenili na pohod borci, mladina, gasilci in vojaki, in sicer je bilo 74 udeležencev pohoda. Pot je vodila po Ludranskem vrhu iz Črne mimo kmata Prhanje, Silvestra do znane partizanske javeke pri kmetu Prevovniku (Petelinu). Tu so borci mladini pripovedovali o junaštvu kmata Jakija in žene Marije Adamičeve. Nato je pot vodila do kmata Jedlovca. Tu je pohodnike pričakala partizanska kuhinja. V daljšem počitku so se pohodniki opomogli od napore pot. Tudi ta kmetija je poznana partizanska javka. Revna lesena domačija pri Jedlovcu še vedno nima elektrike, čeprav je od vojne preteklo že 36 let. Zdaj bo elektrika slednjič le prispela.

Od Jedlovca je pot vodila pohodnike mimo Oreska, Vesevka in Najevnika. Pri spomeniškem obeležju na Porbeškem, kjer so fašisti 21. januarja 1944. našli med hajko ranjena partizana Slandrove brigade. Krvniki so poslopje požgali, ranjena borca vrgli v ogenj, gospodarja in gospodinjo pa ustrelili. Pohodniki so pri tem obeležju prizgali sveče in položili cvetje. Nadaljnja pot je vodila do kmata Staneta, Kogovnika in nazaj v Črno. Pri vseh kmetih so se pohodniki zaustavili in borci so obujali spomine na preteklost NOB v teh krajih. Tudi kmetje so pohodnike prav lepo sprejeli. V kulturnem domu v Črni pa je bila ob 17. uri slavnostna seja krajevnih skupnosti Črna, na kateri je govoril koroški aktivist in prvoborec Ivan Hercog.

Po slavnostni seji je bil sprejem patrolje, borci so položili venec pred spomenik zmage. Vsi udeleženci pohoda so bili povabljeni na srbski pasulj.

IGNAC ZDOVC

PLAVE IN ANHOVO

Praznovali bodo 6.
septembra

V nedeljo, 6. septembra, bosta v Plaveh in Anhovem v spodnjem delu Soške doline pomembni slavi, s katerima se borci vključujejo v praznovanje občinskega praznika novogoriške občine. Ta je vsako leto 9. septembra in spominja na kapitulacijo Italije, množičen odhod domačinov k partizanom in na znano goriško fronto.

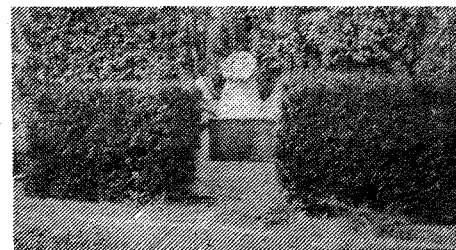
Prva slovesnost se bo začela 6. septembra ob 13.30 v Plaveh, druga pa ob 15.30 v Anhovem. V obeh krajih bodo odbor Briškobeneškega odbora, domicilni odbor Gregorčičeve brigade in ustrezne krajevne organizacije odkrili spominski obeležji. Z njima žele ovekovečiti bojeve uspehe, ki sta jih dosegli omenjeni enoti v boju s sovražnikom in nenehnem rušenju prometnih poti v tem delu Soške doline. Pri nekaterih akcijah v tem delu Soške doline so s slovenskimi partizani sodelovale tudi italijanske enote garibaldincev.

V Plaveh bo slavnostni govornik Franc Črnugelj - Zorko, v Anhovem pa Franjo Bavec - Branko. V kulturnem programu na obeh proslavah bodo sodelovali godba na pihala in pevski zbor iz Anhovca ter šolska mladina iz Deskel.

Organizatorji pričakujejo in vabijo na obe proslavi ne samo borce omenjenih enot, pač pa tudi borce iz zamejstva, garibaldince, aktiviste in ostale občane.

MIRO CENCIČ

MURSKA SOBOTA

Spomenik v Črnskih
mejah

Obvarovanje naše preteklosti je res vredno pohvale. To potrjujejo vsakoletne proslave, manifestacije, shodi. Skrb za spomeniško varstvo je tudi v soboški občini že dobro utečena. Za spomenik in spominska obeležja ob pomoči občinskega odbora zveze združenj borcev v Murski Soboti skrbijo krajevne organizacije zveze borcev in mladina. Na tem mestu v Črnskih mejah, streljaj ob Murske Sobote, je tudi spomenik padlim borcem. Marca leta 1945 so okupatorji iz soboških zaporov po cesti do sem peljali talce, in jih ustrelili.

JOŽE ŽERDIN

RADOVLJICA

Spominski park na
Pokljuki

Predsedstvo občinskega odbora ZZZ NOV Radovljica je na seji 18. avgusta presojalo potek dosedanjih priprav in načrtovanja akcije za postavitev spomenika padlim borcem 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljeku in celotne ureditve spominskega parka na tem območju Pokljuke. Dogovorili so se, da bodo načrte in dokumentacijo posredovali v obravnavo izvršnemu svetu, v septembru pa tudi na seje vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica.

JOŠT ROLC

LJUBNO

Krajan so praznovali

Ljubno je bila ena prvih vasi, v kateri se je okupator krvavo masčeval za svoje neuspehe nedolžnim ljudem. Tako so Nemci že 24. avgusta 1941. leta ustrelili pet domačinov, vendar jih je pozneje pod strelom sovražnikov padlo še veliko. V Ljubnem stoji spomenik, na katerem je vklepanih štirideset imen.

V spomin na prve padle v NOV v Ljubnem pri Podnartu vsako leto 24. avgusta praznujejo svoj krajevni praznik. V počastitev letošnjega krajevnega praznika so v minulem tednu imeli več športnih prireditev. V soboto, 22. avgusta, pa je bila v domu kulture lepa kulturna prireditev. V kulturnem programu so sodelovali moški pevski zbor iz Podnarta in člani kulturnoumetniškega društva Ljubno. Slavnostni govor je imel predsednik skupščine krajevnih skupnosti Ljubno Stane Zibert, v katerem je opisal pomembne dogodke med NOV in povojne delovne uspehe v krajevni skupnosti. Sklepne prireditve v počastitev krajevnega praznika pa so bile v nedeljo, 23. avgusta.

CIRIL ROZMAN

TOLMIN

Upokojenci na pikniku
ob dnevu vstaje

V programu izletov društva za leto 1981 je bil tudi piknik na Sentviški gori, katerega se je udeležilo okrog 140 upokojencev. Prizadevnim v društvu gre zahvala, saj so bili udeleženci s takim srečanjem v naravi zadovoljni. Žal le, da je bilo domačih upokojencev iz Planote tako malo.

Program društva še ni izčrpan, opravljen je bil izlet v Lokve, dne 22. avgusta gremo na Bazovico pri Trstu, ogledali si bomo Rižarno in Doberdob, prihodnji mesec pa na dvodnevni izlet v Pomurje.

Kje bo naslednji piknik v letu 1982, še niso razpravljali, prav gotovo pa je, da piknik tudi v prihodnje ne bo odpadel.

JANKO MLAKAR

PTUJ

Občinska plaketa

Ob prazniku občine Ptuj so podelili garniziji JLA Dušan Kveder-Tomaž v Ptuj plaketo občine Ptuj. Podelila jo je skupščina občine za posebne izredne uspehe na področju sodelovanja z mladino, delovnimi ljudmi in občani občine Ptuj. Ravno tako je garnizija že prejela za izredne zasluge pri razvoju krajevnega samouprave plaketo krajevnih skupnosti Olge Meglič, katero je podelila skupščina krajevnih skupnosti ob svojem krajevnem prazniku.

Garnizija JLA Dušan Kveder-Tomaž Ptuj vsa leta pristno in zelo uspešno sodeluje z mladino, delovnimi ljudmi in občani, družbenopolitičnimi organizacijami, organi občinske skupščine, temeljnimi in drugimi organizacijami združenega dela, krajevnimi skupnostmi, društvenimi organizacijami in društvi. Garnizija se aktivno vključuje v koncept podružljanja sesterza splošne ljudske obrambe in družbene samozastite v občini Ptuj. Pri tem so bile organizirane skupne vaje z organi družbenopolitične skupnosti in komiteji za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozastito krajevnih skupnosti. Zelo pomembni pa so tudi doseženi uspehi pri usklajevanju obrambnih priprav z ostalimi strukturami, kot so teritorialna obramba, civilna zaščita, oddelka za ljudsko obrambo in družbeno samozastito. Pomembno je zlasti sodelovanje JLA na družbenopolitičnem področju, posebej še sodelovanje z mladino v osnovnih in srednjih šolah ter v krajevnih skupnostih. Vojaki in starešine pujske garnizije JLA so se aktivno vključevali v spravilo kmetijskih pridelkov, bodisi v družbenem ali zasebnem sektorju ter s tem prispevali svoj delež h krepitvi gospodarskega položaja v občini. Zelo tesno je tudi sodelovanje garnizije JLA z Zvezo rezervnih vojskih starešin pri skupnem organiziranju tehničnih zborov - razstav orožja in drugih sredstev, organiziranju in izvajanju strelskih vaj ter vzgoji rezervnega starešinskega kadra.

DRAGO PAPLER

LJUBLJANA

Pomembna
invalidska
manifestacija

Kot drugje po svetu tudi pri nas letos posvečamo številne prireditve mednarodnemu letu invalidov. Organizacija združenih narodov je namreč s to proglasitvijo opozorila svetovno javnost zlasti na neenakopraven položaj invalidov v družbi in na razkorak med sprejetimi in uresničeni načeli o temeljnih človeških pravicah. Čeprav je naša invalidska zakonodaja med najbolj naprednimi v svetu, jo v praksi uresničujemo z velikimi težavami. O njih zelo pogosto razpravljajo tudi na Zvezi društev invalidov Ljubljana-mesto. Zato se je s svojo dejavnostjo še zlasti usmerila v dajanje pobud za spreminjanje odnosa javne in družbene zavesti do invalidov. K temu naj bi prispevalo tudi srečanje invalidov v Ljubljani, ki bo v nedeljo, 6. septembra, z začetkom ob 10. uri v Mostecu, in bo ena najpomembnejših tovrstnih množičnih manifestacij v naši republiki. Prireditelj, mestna zveza invalidov, pričakuje, da se bo srečanja udeležilo nekaj tisoč invalidov in občanov iz Ljubljane in drugih krajev, med njimi tudi delegacij invalidskih organizacij iz drugih republik.

Zbrani množici bo spregovoril slavnostni govornik Marjan Rožič, predsednik skupščine mesta Ljubljana. Po slavnostnem govoru bo pester kulturni program, v katerem bodo sodelovali: Partizanski pevski zbor, recitatorji, invalidske in druge kulturnoumetniške skupine ter godba na pihala. Prireditveni odbor pa je poskrbel tudi za zabavni del srečanja.

IVO OSOLNIK

Iz spominov na šempetrske zapore

Številne so pripovedi nekdanjih borcev in aktivistov, ki so jih sovražniki ujeli, aretirali ali pa zajeli v racijah ter odpeljali v ljubljanske zapore nekdanje šempetrske karnarne. Danes objavljamo utrinke iz spominov Vere Huta-feve, Franca Medje in Ivana Sedlarja. V eni od pomladan-skih števil našega časopisa smo pisali o srečanju nekda-njih zapornic v teh zaporih in njihovem prizadevanju, da bi zbrale čim več pisanih spominov zapornic in zapornikov šempetrskih zaporov, da bi tako doprinesli svoj delež k zaokroženju podobi narodnoosvobodilnega boja. Naj bosta ta dva prispevka le kamenček v mozaiku vseh tistih spomi-nov, ki bodo brez dvoma zbrani in zapisani kot dragocen prispevek k ohranjanju in razvijanju tradicij NOB in revo-lucije.

Vojašnica s pisano zgodovino

Med italijansko okupa-cijo Ljubljane si je okupa-tor izbral za zaslivanje in mučenje aktivistov nekdanjo Šempetrsko vo-jašnico. Ta obsežna zgradba je imela prvotno kot vojašnica nekdanjih ponosnih »kranjskih Ja-nezov« dokaj romantično preteklost. Takratni voja-ki so bili ponosni, da so bili vojaki, kajti v tistih časih večina deklet ni ma-rala fantov, če niso bili sposobni za vojaški stan.

Ob prostih večernih urah so navadno prepevali ta-krat znane slovenske vo-jaške pesmi: »Al' me boš kaj rada imela«... »Regi-ment po cesti gre«...

»Fantje se zbirajo« ... in druge.

Taka romantika je v Šempetrski vojašnici tra-jala v prejšnjem stoletju, dokler niso bile zgrajene v Ljubljani tri nove, veli-ke in moderne vojašnice, ki še sedaj dobro služijo svojemu namenu. Na na-sprotni strani Ljubljane stoji največje poslopje, Cukrarna, ki še kljubuje zobu časa, služi različnim namenom in se je še ve-dno drži nekdanje ime.

Med italijansko okupa-cijo sem stanoval v Cu-krarni pod sobo, kjer se je nekoč shajala slovenska moderna: Cankar, Kette, Murn in Zupančič. Ni bi-lo prijetno stanovati tam.

Noči so bile silno vzne-mirljive in mučne! Noč za nočjo so se slišali obupni kriki nesrečnikov, ki so jih mučili v prostorih nekdanje vojašnice. Raz-človečenje brez primere!

V začetku februarja 1943. sem bil aretiran in odveden med nesrečne politične zapornike ra-zličnih poklicev v šempe-trsko... Zapori so zavze-mali številne prostore.

Odvedli so me v sobo št. 18 in uvrstili med same neznance. Vendar smo bi-li popolnoma vzajemni, saj nas je težila ista usoda. Pogovarjali smo se o vsem mogočem, toda iz previdnosti si nismo izda-jali svojih »grehov«. To je moral opraviiti vsak zase pri »spovedi« okupatorju.

Za preganjanje dolgo-časje smo naštevati najra-zličnejše časovne in me-hanične ure. Branje ni bi-lo dovoljeno. O zunanjih novicah smo izvedeli le od vsakokratnega novo privedenega osumljenega aktivista. Ob večerih je našo sobo obiskal ugle-den igralec in odličen pe-vec Ivan Levar, ki je bil zaprt v sosednji sobi. Ta-krat smo polglasno pre-pevali: »Ljuba si pomlad zelena, vsa lepo si razcve-tena, komaj pa ozeleniš, mladim fantom žalost

striš«. Občutki tistih tre-nutkov so nepozabni! Ne-kega večera je nastal v hodniku velik hrup in bli-skovito se je razširila no-vica, da je nek zapornik zblaznel in da razbija klop, ki je bila nameščena na hodniku. Kasneje smo izvedeli, da je bil tisti ne-srečnik fotograf Bem. Dobil je živčni zlom.

Po nekaj dneh so me odvedli v sodni zapor, ki so ga ljubkovalno imeno-vali »dom«. Tam so me potisnili v samico. In tako sem bil ločen od zapornikov v šempetrski jetniš-nici. Nato so me izpustili po mučnem zaslišanju.

Odpeljali so ju sredi noči

Pripoved Franca Medje bi lahko začeli z dražgo-ško bitko. Bil je njen ude-leženec in se je po celi vrsti zapetljajev ranjen znašel v Ljubljani.

Partizani so se po bojih nad Dražgošami umikali proti Jelovici. Najprej so se ustavili za krajši počitek na Kališniku, nato pa jih je del odrinil na Mo-šenjsko planino, kjer so

Po vojni sem srečal tri nekdanje zapornike, ki so preživeli vojno viхро; med njimi tudi nepozab-nega pevca Levarja! Bil sem vesel kot da sem sre-čal stare, resnične prijate-lje.

Nekdanja šempetrska vojašnica in na drugi stra-ni Ljubljane Cukrarna sedaj služita novim hu-manitarnim namenom.

Še živim nekdanjim žrtvam okrutnega faši-stičnega grozodejstva, ki so ga tam prestali, pa se vračajo grenki spomini.

Ivan Sedlar

pomoči. K znani Kocija-novi domačiji v Laškem pod Mohorjem so terenci in aktivisti poklicali zdravnika. Dr. Herfort iz Kranja je lahko le ugotov-il, da gre pri Medji za za-strupitev ter da je potreb-na operacija v bolnišnici. Potem ko so skrbno pre-tehtali položaj in možno-sti, so tovariši odločili, da mora Franc priti do Ljub-ljane. V spremstvu soro-dnice in še ene tovarišice ter še z enim ranjenim to-varišem (Čopijem) se je Medja odpravil peš proti z bodočo žico obdanemu mestu. Bil je pasji mraz sredi januarja. Po hudih

Franco Medja

mukah sta ranjenca s po-močjo nekega tihotapca (in ob obilnemu plačilu) srečno prešla mejo in se z avtobusom odpeljala v Ljubljano. Nadvse napor-na, pa tudi drzna pot se je

Hans Beimler

Prevedel: Stane Šinkovec

V morilskem taborišču Dachau

Leto 1933. Od velike morije, prve svetovne vojne, je minilo komaj poldrugo desetletje. Svet pesti v tem času huda gospodarska kriza, ki posebno hudo prizadene poraženo Nemčijo. Težak položaj in neurejene razmere, v kakršnih se znajde wei-marska republika, izrabi Hitler, ki se tega leta polasti oblasti. Pri tem mu je za dosego tega cilja največja ovira močna komunistična partija. Da bi jo spravil s poti, uporabi izzivanje. Požgati da »rajhstag« (nemški državni zbor) in za požig obtoži komuniste. To mu je izgovor za preganjanje in uničenje vsega naprednega v Nemčiji. Le mesec dni nato 22. marca 1933 ustanovi prvo koncentracijsko taborišče Dachau. Čeprav poskuša prikriti zločine, svet kmalu izve za grozodejstva, ki se dogajajo v nemških zaporih in taboriščih.

Po krvavem uničenju bavarske sovjetske republike (Räterepublik), ki so ga izvedli No-ske in takratni namestnik državnega vodje ter takratni pooblaščenec Eberta iz Noskeja, je bilo revolucionarno delavstvo in njegova partija (KPD), skupno s komunistično mla-dinsko zvezo in njima bližnje množične orga-nizacije: revolucionarna sindikalna opozici-ja, Rdeča pomoč, Rdeče športne enote, svo-bodomisleci in drugi, izpostavljeno nepresta-nemu, poostrenemu preganjanju in zatira-nju, ki ga je izvajala vlada »krščanske« Naro-dne stranke. Ime »Bavarska« so v svetu izgo-varjali obenem z Madžarsko, Bolgarijo, Polj-sko, Italijo itd., vsakokrat ko je bilo govora o

krvavem preganjanju, mučenju in umorih delavcev.

Kdo se ne spominja umora nepozabnega vodje bavarske sovjetske republike, Eugena Linéja, in zverinskega pokola stotin münchenskih delavcev v münchenski klavnici, po-boja 21 članov katoliškega združenja roko-delskih pomočnikov in mnogih drugih? Sto-tine bavarskih delavcev je moralo leta in leta medleti v kaznilnicah in ječah. Od 1919. leta sem sodeloval z bavarskimi komunisti in de-lavci pri hvaležni nalogi, da bi dogradili revo-lucionarno partijo in zbrali okrog nje delav-ske množice. Hkrati sem skušal tudi vse trp-

ljenje revolucionarnega delavstva zaradi leta trajajočega zopora.

Takrat, v letih po 1919, so označevali bavar-ske oblasti za tirane, ki so na barbarski način mašili usta in hudo pestili revolucio-narno delavstvo in revolucionarna gibanja. Toda vse to zbledi v primerjavi s tem, kar počenjajo sedaj v tretjem rajhu z zaprtimi proletarci.

Ne gre za nobeno »gnusno propagando«, kot ji pravijo. Resnica o tretjem rajhu je moč-nejša kot kakršna koli »gnusna propaganda.« Danes ni na svetu več človeka – z izjemo fanatičnih privrženecv samih požigalcev, – ki bi dvomil o poročilih in vesteh o zverinskih mučenjih in množičnih umorih v esajevskih kasarnah in koncentracijskih taboriščih. In resnica je mnogo hujša kot vse, kar je doslej znanega. Tako se mora vsakdo prizadevati za to, da se osvetli resnica, da se ves delavski razred pa tudi nemški delavci pozovejo v boj za protifašistično fronto, za boj proti fašistič-nim umorom in mučenjem, v boj proti faši-stični diktaturi, za osvoboditev 60.000 politič-nih jetnikov v Nemčiji, za vzpostavitev obla-sti delavskega razreda in vseh delovnih in izkoriščanih ljudi.

Ni se mi troba ustavljati pri tisočeri, že po vsem svetu znanih dejstvih o divjanju rjave vojske nemške buržoazije, ker lahko dodam stotine novih resnic krvave fašistične vojne proti nemškimi revolucionarnim delavcem in delavkam in v prvi vrsti proti komunistom, ki sem jih videl na lastne oči, slišal sam in okusil na svojem telesu.

»Imamo Beimlerja... vidimo se spet v Dachau!«

Potem ko je fašistom na Bavarskem uspelo brez odpora Held-Stützer-Schäferjeve vlade, in žal tudi brez omembe vrednega odpora

delavcev, da so si 9. marca 1933 prilastili oblast, je razumljivo z naraščajočo silo nasto-pila nezaslišana gonja zoper komunistično partijo. Ze 10. marca je dal takratni notranji minister Wagner, skrivajoč se za nazivom ru-dniškega direktorja, vsem policijskim in žan-darmerijskim postajam prek radia novodilo, da »morajo takoj zapreti vse komunistične funkcionarje, če so ti dosegljivi«.

Kar se tiče bavarskih mest Münchna, Nürnberga, Augsburga in drugih, akcija ni bila kaj prida uspešna, kajti »večina ptičkov je odletela«. Kar se tiče komunistov, so bili ti skoraj v popolni ilegali že od 30. januarja, dneva, ko je bil Hitler imenovan za kanclerja. Kolikor je prišlo v poštev izrabiti možnosti legalne priprave na volitve v rajhstag (državni zbor), 5. marca, so bile te najtesneje pove-zane z ilegalnim delom. Partijski biro ni smel imeti važnega materiala in v njem niso smeli delati niti sekretarji in člani okrajnih vod-tev.

Kako nujni so bili ti ukrepi, se vidi iz deseti-in in desetih hišnih preiskav in zapiranja uradov vseh revolucionarnih organizacij in časopisa »Neue Zeitung« 25. februarja.

Nekega sekretarja, ki ni upošteval navodil, so zaprli in je od takrat v koncentracijskem taborišču Dachau.

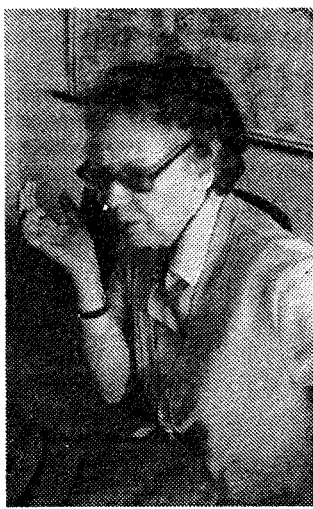
V splošnem policiji do moje aretacije 11. aprila ni uspelo omembe vredno oslabiti vod-stva partije. Aretacija tovarišev, odgovornih za prodajo literature, je razumljivo zahtevala nadomestilo. Tako sem vzpostavil zvezo s partijskim funkcionarjem, ki ga je vodstvo predvidelo za nadomestilo, da bi mu dal po-trebna navodila. Kljub vsem mojim in tudi principom drugih članov sekretariata sem določil čas sestanka namesto ponoči za po-poldne 11. aprila. Kot dogovorjeno, sta se pojavila natančno ob določenem času dva tovariša. Po krajšem pogovoru sem enega od njiju odslovil. Čez štiri ali pet minut sem se

kaj kmalu končala v – šempetrskih zaporih. Tudi do tega ne bi prišlo, če ne bi bila izdana dobro organizirana aktivistična mreža.

Vera Hutaréva je bila Ljubljanka, preverjena aktivistka, ki je stanovala v eni od barak na Černetovi ulici v Šiški, kjer je bilo varno zatočišče za številne kompromitirane ilegalce in tiste, ki so se odpravljali čez mejo k partizanom. Tako ji je Marija Draksler-Mica v začetku aprila 1942. »priskrbela« v nego ranjenega partizana. S kurirko Malči Toplakovo (s pravim imenom inž. Štefko Lorbekovo) je 15. aprila prispel borec Franc Lukanc (s pravim imenom Franc Medja). Po tem ko ga je pregledal in mu oskrbel rano dr. Franc Derganc v sanatoriju »Emona«, se je skrival pri različnih ljudeh v mestu, preden je prispel do tovarišice Vere. Pri njej pa bi moral ostati štirinajst dni. Vsaj tako je bilo dogovorjeno. Ker pa je bila kurirka Malči (ki bi morala borca odpeljati naprej) izdana in aretirana, se je Medja še naprej skrival pri Veri Hutarévi v baraki na Černetovi 6.

Zgodilo se je 19. junija, sredi noči. Policija je zasedla vse vogale v bližini

Černetove ulice v Šiški in potrkala na Verina vrata. Izhoda ni bilo... Ostali prebivalci na tej ulici, ki

Vera Hutaréva

so bili zvečine tudi sodelavci Osvobodilne fronte, so se poskrili po vrtovih, ker so se bali novih aretacij.

Tudi Vero in Franca, tako se je izkazalo nekoliko kasneje, je izdal isti izdajalec kot pred njima kurirko in še nekatere druge iz te zveze. Ugotovili so, da jih je izdal kar 16! Organizacija OF ga je prepoznala in dobil je zaslužen kazni.

Medjo je policija že od vsega začetka iskala kot ranjenega partizana iz dražgoške bitke. Mnogo več so vedeli o njem, kot

je pričakoval. Z Vero je bilo malo drugače. Izkazalo se je namreč, da je bila tisti čas pomembna okoliščina, da je bila rojena v Trstu. Kot italijansko državljanko je namreč niso izročili Nemcem. To pa je bilo nadvse pomembno, kar je Hutaréva vedela iz svojega dela v advokatski pisarni dr. Bleiweisa.

Srečo v nesreči sta imela oba, borec in aktivistka. Njej niso sodili Nemci, pri njem pa niso našli strelne rane na telesu in mu niso mogli dokazati, da je ranjeni partizan.

Pa vendar je bila tudi za Vero in Franca kot za številne druge zapornike šempetrskih zaporov le prva postaja na poti k hujšemu: internaciji v Fossombronu in Begunjah.

»Takrat, ko so nas pred šempetrsko kasarno zganjali na kamione, nismo vedele, kam nas bodo odpeljali in koliko je še življenja pred nami, vendar smo za pogum in lajšanje stiske zapele: Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo, nazaj še pridemo...« Nekateri so se res srečno vrnili, mnogi pa so ostali zagrebeni v tuji zemlji.

B. Ž. J.

Naši znaki

Nova Gorica 1948

»Kmalu bo stala na tem mestu Nova Gorica, simbol ustvarjalne moči naših ljudi, spomenik znoja in žuljev nešteti članov partije, Skoja LMS in vsega ljudstva, ki jo je gradilo...« Tako je Mladina zapisala ob odhodu četrte izmene brigadirjev ob koncu avgusta 1948 in tako tudi nam povedala, kako je začela pred več kot tremi desetletji rasti današnja velika in lepa Nova Gorica.

Značka, ki jo danes predstavljamo, je bila leta 1948 pripeta na prsni enega izmed mnogih graditeljev Nove Gorice. Najverjetneje je bil mladinec, lahko pa tudi kdo drug. Nove Gorice namreč niso gradili samo mladinci.

Delo so začeli takoj v začetku leta 1948. Najprej je bilo treba opraviti tako imenovana pripravljala dela. Brigadirji so urejali zemljišča, regulirali strugo potoka Koren, ki je pogosto poplavljal, delali ceste in podobno. Tako je lahko v nedeljo, 13. julija 1948, približno 4000 prostovoljnih delavcev z vse Primorske zasadilo krampe pri izkopu temeljev za stanovanjske bloke. Mesto je začelo rasti. Do konca leta je na akciji Nova Gorica 1948 delalo 26 mladinskih brigad.

Osem brigad s 1762 brigadirji je bilo iz drugih republik. Kot je ob 29. novembru zapisala Mladina, je sodelovalo na akciji Nova Gorica 1948 prek 4900 mladincev, ki so opravili 1089492 delovnih ur.

Tako se da sklepati, da je bilo prav gotovo podeljenih nekaj tisoč značk, saj so jih najverjetneje razen mladincev dobili tudi drugi prostovoljni delavci.

Med mladinskimi brigadami se je najbolj izkazala Polj-

čanska brigada »Daki«, ki je v Mladini enkrat imenovana tudi kot »Pohorska«. Bila je trikrat udarna. Drugič so bile razglašene za udarne Zavska brigada, Kajuhova brigada, Novomeška brigada, Prekmurska brigada, 7. mariborska in 8. mariborska brigada. Enkrat udarni sta bili Tomšičeva četa in Srbska Kulska brigada, poveljena pa je bila hrvaška Zagorska brigada. Kot posebnost med brigadami lahko

Kulturno, športno in politično delo je bilo na akciji zelo razvito, enako agitacija in propaganda. Glavni štab je imel svoj zvočnik, prek katerega je redno objavljala delovne rezultate brigad. Bilo je 25 političnih predavanj, brigade pa so v diskusijskih krožkih in 127 bralnih skupinah predelovale gradivo za 5. kongres KPJ in gradiva iz programa LMJ. Enkrat tedensko, so bile politične informacije. Za fizikalni

Značka graditeljev Nove Gorice 1948 in udarniški znak s te velike akcije

omenim ljubljansko Cankarjevo brigado, v kateri so bili samo mladinci s popravnicami izpiti. Stela je 35 brigadirjev. Imela je tudi četo pionirjev in deset profesorjev. Zaradi učenja je bila oproščena predvojaške vzgoje in telovadbe. Brigadirji so se morali učiti vsak dan najmanj štiri ure. Delali so obvožno cesto Šempeter–Nova Gorica, vendar so zaradi slabe telesne pripravljenosti komaj dosegli normo. Drugače pa so mladinske brigade na akciji Nova Gorica 1948 normo presegle povprečno za 23 odstotkov in (kot je zapisala Mladina) s tem »pokazale stališče do resolucije informbiroja«. Leta 1948 je bilo namreč prelomno v naših odnosih s Stalinovo Sovjetsko zvezo.

znak ZREN je tekmovalo 2123 mladincev. Delovalo je 12 folklornih skupin in 16 pevskih zborov. Janez Kuhar, ki je vodil zboro, je bil zato razglašen za udarnika. Tone Javor je napisal »Pesem graditeljev Nove Gorice«, Miha Remec pa črtico »Vžigalice«. V njej mladinec zabrusi nekomu, ki omalovažujoče gleda na naše delo in hvali tujino, da se »pri nas srca vžigajo na cestnem kamenju«, četudi nimamo vžigalic, ki jih imajo za mejo.

Slovesen miting brigad in festival s športnimi tekmovanji je bil 29. avgusta. Nastopili so tudi mladinci, ki so se vrnili z velikega vsesokolskega zleta v Pragi.

Janez J. Švajncar

hotel posloviti tudi od drugega. V tem trenutku je nenadoma pred nama ustavil avto, iz katerega je skočilo šest kriminalistov, se pravi, esesovcev v civilu in naju aretiralo. Vsakemu je po en policist pregledal žepa, drugi štirje pa so naju obkolili z naperjenimi revolverji. Ker je bila preiskava brezuspešna, sem vprašal, kaj naj to pomeni. Eden od teh »junakov« me je z besedami: »Drži gobec!« porinil v avto. Tovarišovo kolo so privezali k zadnji steni avtomobila in odpeljali so naju na policijsko predsedstvo.

Komaj so se za nami zaprla vrata policijskega predsedstva »Ettstrasse«, so policisti, ki so naju prijeli, kot blisk razširili novico o moji aretaciji: »

Imamo Beimlerja, imamo Beimlerja!« V nekaj minutah so naju obkolili esajevci in esesovci. Zasuli so naju, predvsem mene, z vsemi mogočimi psovki: »No, fantek, sedaj te imam.« ... »Vidimo se zopet v Dachau!« ... »Zdaj je konec s svetovno revolucijo!« ... »Ti hujskač!« ... Vsi so bili vidno veseli plena. Eden od esajevcev je skočil celo z okna v visokem pritličju, da bi me lahko videl in dal duška svojemu veselju. Peljali so me v prvo nadstropje, kjer je bil politični oddelek 6/A.

Iskali so »načrt za vstajo«

Spodaj in zgoraj so bili v kratkem vsi prostori prenapolnjeni. V sprejemnem prostoru so mi ponovno pregledali obleko. Sezuti sem moral čevlje in nogavice ter odpeti hlače. Tudi tokrat niso našli ničesar. Gospoda je bila vidno razočarana, ker nisem imel pri sebi »načrta za vstajo svetovne revolucije« ali pa najmanj »črno listo« s toliko in toliko tisoč imen esesovskih in esajevskih vodij ali majhno brzostrelko ali vsaj načrt kakšnega skladišča orožja. Medtem sta dva uradnika priprava »sprejemne vprašalnike«. En izvod

sta izpolnila s pisalnim strojem, drugi – original – pa je moral biti napisan svojeručno.

Ko sem na vprašanje, katera je bila zadnja funkcija v partiji, odgovoril, da sem partijski sekretar in poslanec državnega zbora, se je eden od njiju zadrhl: »Bivši.« »Če pravite »bivši«, moram pojasniti, da sem bil, tako kot že dvakrat doslej, tudi na volitvah 5. marca letos izvoljen od 60.000 Münchenskih delavcev na listi komunistične partije. Če trenutno ne morem opravljati svojega mandata, to ne spremeni resnice, da me je izvolilo 60.000 Münchenskih delavcev«, sem mu odvrnil. Nakar drugi smeje: »Ti bomo že še izbili tvojega poslanca.«

Ko sem odgovoril na številna druga vprašanja, sem moral v gotici izpolniti v originalu: »Rojen sem 1895, obiskoval sem osnovno šolo in se izučil za ključavničarja« in v latinici: »Od 1918 sem član KPD. Nazadnje sem opravljal funkcijo partijskega sekretarja in poslanca državnega zbora.«

Nato so mi pojasnili, da bom ostal »začasno v zaščitnem zaporu«. Esesovec me je odpeljal. Komaj sva zapustila pisarno, že mi je nataknil na levo zapestje zloglasni »achter« (železne spona). Za nama sta šla še dva esesovca.

Bil sem presenečen, da sem jo – če izzamemo psovkanje in ironične pripombe ob aretaciji in ob prihodu na policijo – odnesel tako »poceni«. Toda naša pot ni šla v tisti smeri, ki sem je bil vajen ob pogostih prejšnjih aretacijah. Malo je komunistov in še manj komunističnih funkcionarjev, ki ne bi poznali vseh kotičkov policijske uprave. Zato sem bil v trenutku, ko naša pot ni vodila po stopnicah navzdol, v ječo, temveč mimo nje, pripravljen na to, kar naj bi prišlo. Bliskovito so se mi v tej situaciji podile po glavi razne misli in domneval sem, da me bodo odvlekli naravnost v Dachau. Medtem smo prišli v »bela dvorana«. Ta »bela dvorana«, ki so jo uporabljali nekoč v razstavne namene in za objavo

volilnih imenikov ob parlamentarnih volitvah ipd., je bila na moje presenečenje z okolico policijskega prezidija vred spremenjena od 10. marca v spalne in bivalne prostore za stražarje SA in jeklene čelade.

Komaj smo vstopili in so navzoči v dvorani – 50 do 60 esajevcev in esesovcev – ugotovili, kdo je zvezani (namreč Beimler), so pričeli tuliti in nemogoče je bilo slišati množico psovok in pretenj. Obkolili so nas in bati se je bilo najhujšega.

Medtem ko me je moj »vodnik« vodil skozi vse krdele, nama je to začelo slediti. Ko sva prišla na kamnite stopnice, ki so vodile na ulico Neuhauser in sva bila že na četrti stopnici, se je esesovec, ki me je vodil, obrnil k pritiskajoči tolpi z opombo, od katere sem slišal le zadnje besede:

... vse ostalo ostane zadaj!«

Začetek mučenja

Ko smo prekoračili podest in se obrnili, sem ugotovil, da nam sledi le pet ali šest esesovcev. Vsa ostala tolpa je ostala za nami in zgoraj je bila tišina. Porinili so me po stopnicah v nek prostor brez oken. Osvetljevala ga je le majhna luč. Tu sta bili še črna pisalna miza in vojaška postelja s slamnjačo. Ko so se vrata zaprla in so mi sneli »achter«, se je postavil predme esesovec surovega videza in poveljeval:

»Odloži klobuk in plašč!« Izpolnil sem ukaz in odložil stvari na posteljo.

»Sleci površnik in telovnik!« Ker sem se obotavljal, je sledilo: »Hitreje, hitreje!« Tudi to sem storil.

»Sleci hlače!« Nato naj bi se ulegel na mizo.

Ker sem se obotavljal še bolj kot prej, me je esesovec v trenutku »prepoznal« prek mize. Toda »komandir« ni bil zadovoljen s to lego: »Ulezi se čisto na mizo!« Z desnico mi je stisnil vrat, z levico pa zamašil usta. Zdaj so začeli rjavi hlapci udrihati po meni toliko časa, dokler mi ni zmanjkalo glasu. Če sem prejel 60 ali 70 udarcev, ne vem, ker sem se onesvestil. Ko sem se znova zavedal, sem klečal ob mizi. Od prestanih bolečin mi je pot curkoma lil po obrazu.

Ceprav nisem imel moči, da bi vstal, se je eden od tolovajev drl name: »Zmigaj se! Obleci hlače, ampak hitro!« Ker mi je šlo to prepočasi, so začeli s tepežem znova. Z desnico sem se oprl na rob mize, z levico pa sem si oblačil hlače. Ko sem si prek ramen zadel naramnice, bi od bolečine najraje zavpil. Meglilo se mi je pred očmi in zdelo se mi je, da se bom zdaj zdaj zgrudil. Končno mi je le uspelo, da sem se oblekel. Medtem ko sem si oblačil površnik, me je oni, ki me je držal za vrat, vprašal, če si še domišljam, da sem poslanec. Odvrnil sem mu: »Kaj, zato ste me tako pretepali?« ... »Se premalo jih je dobil«, je zavpil eden od njih. V trenutku sem se znašel znova na mizi in tolkli so po meni, dokler sem se še lahko premikal. Resnično ni bilo mogoče več vzdržati, kajti v času med prvim mučenjem in oblačenjem so mi stegna, zadnjica in pleča močno otekli.

»Dovolj!« sem zaslišal in »klešče« so znova popustile. Hkrati so me vrgli z mize. Uporabiti sem moral vse moči, da sem se vsaj nekoliko držal pokonci.

»Si zdaj zadovoljen?« je bilo prvo cinično vprašanje. Če nisem hotel, da bi me znova vrgli na mizo, sem moral molčati.

Se nadaljuje

Ferdo Skok, partizan, atlet, pevec in slikar

»Oh, škoda, najgorši partizan je bil!«

Kamor je prišel, je naredil življenje prijetno

Mnogo ljudi na nedavnem velikem atletskem mitingu v Celju najbrž ni vedelo, kdo je žena, ki je izročila spominski pokal smagovalcu v memorialni disciplini, teku na 100 metrov Bernhartu Hoffu iz Nemške demokratične republike, pokal in spominsko darilo. V tem teku je bil drugi Aleksander Evgenijev iz Sovjetske zveze in tretji Lescek Donecki iz Poljske. Vsi trije so prvič prejeli tudi spominske medalje 5. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ivan Cankar, katere borec je bil tudi Ferdo Skok.

živali na Polzeli, tam je hodil Ferdo v šolo.

Iz svojega žepa za instrumente

Že na učiteljski v Mariboru je bil Ferdo Skok med najboljšimi športniki, pa tudi med najbolj politično razgibanimi dijaki. Taki, tedanjemu režimu slabo zapisani fantje niso mogli študija končati na državnem učiteljski v Mariboru, in so se zatekali v Čakovec – tam je tudi Ferdo maturiral leta 1931.

Potem je postal pravi Savinjec, tako se je kot učitelj vživel na Vran-

stala telovadnica. Tak mlad navdušenec najde neverjetno dosti časa za vse, Ferdo je tudi slikal in celo razstavljal.

Ob začetku vojne je postal Ferdo kot oficir nemški ujetnik, pa se je čez nekaj časa rešil v Ljubljano, zatekel se je k ženinim staršem. Nekaj časa je zavzeto komponiral, pripravljaj je otroško opero o palčkih. A v Ljubljani živeti pod Italijani ni bilo lahko. Ko so ga začeli siliti, naj bi postal kapelnik mladinske godbe pri fašistični organizaciji, se je z ženo hitro umaknil daleč od Ljubljane, šel je za učitelja v Loški potok.

kar spomladi. Moj mož ni mislil tako naivno, celo zelo ostro je opozarjal na previdnost, na nevarnost ovadustva, celo izdaje, saj je vodstvo organizacije imelo trdna stališča v zvezi s konspiracijo. Prav zdaj, ko to pišem, mi vstaja podoba Aleša Beblerja, kako je tiste čase prihajal z navodili k nam v Nemško vas, visok, vzravn partizan, strog in odločen, pa vselej priazen.

V italijanski ofenzivi tisto poletje 1942. leta so zagorele vasi v Loškem potoku, Hrib, Travniki, Resje. To je bilo takrat, ko se je zgodila tam tudi tragedija v jami Ogenjca.

mu peli dolenski gozdovi.

Ferdo prezeba

O Ferdu Skoku, športniku, pevcu, slikarju in partizanu vedo mnogo povedati vsi, ki so ga poznali. Jaz se ga najbolj spominjam iz prvega leta vojne, ko smo kot begunci živeli v Nemški vasi pri Ribnici. Hišica mizarja Kluna stoji ob glavni cesti, čez gmajno pa je le dober streljaj do Brezja, do hoste in potem v Veliko goro. Od tam so skoraj vsako noč prihajali partizani. Prihajali so zaradi zvez, prinašali so literatu-

dni vrnila k preplašeni družini.

»Nikar ne joči,« me je tolažila mama, »saj ni vseh dni konec. Melč si bo že znal pomagati, še zmerom si je znal.« Moja mama je bila kmečka žena in je vedno znala človeka pomiriti. Oče pa ne, čeprav je bil razgledan politik in je bil celo poslanec v ustavodajni skupščini kraljevine SHS. Pred njim smo marsikaj rajši prikrili, da ni bilo preveč besed.

»Se tebe bodo zaprli,« je godrnjal, »spet so hodi-li ponoči neki ljudje okoli hiše.«

»Ah, kaj,« je rekla ma-

Se neobjavljena slika, posneto nekje v začetku julija 1942 pri Pijavi gorici. Drugi z leve je Ferdo Skok, spredaj sedita Milka Skok in Pavla Levstik (padla pri Belih vodah v letu 1942 skupaj s komandantom Crnim). Crni je tretji z leve.

Loški potok (Mrtaloz pri Loškem potoku), pomlad 1942. Od leve proti desni: Lado Vrtačnik, padel v partizanih, najverjetneje julija 1942, Lado Čuk, šolski upravitelj, ustreljen konec julija 1942, Ferdo Skok, padel februarja 1943 v Pletterjah, Benedičič, ustreljen julija 1942, in Šilovinec, prav tako ustreljen v juliju istega leta

Žena, ki je izročila pokal, je bila Milka Skok, soproga predvojnega atleta in borca Ferda Skoka, po katerem se imenuje vrhunska celjska atletska prireditelja.

Za Ferda Skoka velja ti- sto, s čimer dajemo Štajerci mlademu človeku največje priznanje: »Fejst fant je bil!«

Res, lep fant, visok, vse na njem je bilo močno, živo, od atletskih mišic do toplega, odkritega pogleda rjavih oči. Zrasel je iz trdnih korenin, iz rodu, ki se je moral upirati viharjem: oče in mati sta bila s Tolminksega, garaški kmečki rod. Ker je očeta zaneslo med mornarje, se je Ferdo rodil v Pulju. Kot begunci med prvo svetovno vojno so prišli Skokovi najprej v Celje, potem je bil oče kočijaž na gradu Prežek, pozneje vrtnar na Mirošanu, skratka, preživljati se je bilo težko, sebe, dve dekletici, ženo. Dolgo so

skem in Polzeli. Bil je učitelj, kot so bili tisti vneti vzgojitelji, ne samo v šoli, temveč duša življenja v svojem kraju. Takoj je ustanovil godbo na pihala (seveda je iz svojega kupoval instrumente), vodil je pevski zbor doma, hodil na pevske vaje učiteljskega zbora v Ljubljano, sodeloval je z Radovanom Gobcem. No, pravi njegova žena Milka, tam sva se tudi spoznala.

Medtem je Ferdo Skok postal že vrhunski atlet, kot sprinter je tekmoval v jugoslovanski reprezentanci po Grčiji, Turčiji, Bolgariji, Čehoslovaški, Avstriji in Italiji. Kot sokolski vaditelj, vedno v najbolj naprednih vrstah, seveda vladnim režimom ni bil najbolj ljub, pa so ga prestavljali na kazenske mesta. Prekmurje je veljalo za eno takih mest. A Ferdo je znal narediti življenje prijetno: kamorkoli je prišel, že se je rodil pevski zbor, iz nič je na-

Začele so goreti vasi

Tam je še bilo mogoče ujeti košček sreče, tiste prve čase pred katastrofo, jeseni in pozimi leta 1942. Tu je bilo več učiteljev, ki so bili povezani z Osvobodilno fronto, domačini pa so bili tudi zelo zavedni.

Prav v tisti nepozabni, hudi zimi smo bili največ s Skokovimi, zakaj moj mož je bil član okrožnega odbora za Kočevsko in je hodil tudi v Loški potok utrjevati organizacijo. Pot je bila naporna, v globokem snegu, v hrib s smučmi na rami, snega čez koleno in drevje je pokalo od mraza. Toda v loški šoli je bilo potem tako lepo toplo, od ognja v peči in od teh vnetih, navdušenih ljudi, ki so nas komaj čakali. Kako smo na glas peli, kako smo si nazdravljali, kot da tu sploh ni okupatorjev, kot da bi svoboda zasijala že

Legendarni dogodki, ko je po dogovoru bolničarka Mimica postrelila trinajst ranjencev in nazadnje še sebe, so prav tako oživeli, ker je ekipa s Sašem Vugo, Dimitrijem Ruplom in režiserjem Drozgom pravkar posnela film. Menim tudi, da je knjiga o Ogenjci, pričevanje doktorja Petra Gale premalo znana našemu bralcu.

Loški učitelji so bili med prvimi izdani in so jih Italijani ustrelili ter plitvo zagrebli v Mrtolazu, le dva, Vrtačnik in Skok sta pravi čas šla v partizane. Odločen in pogumen, kot je bil, je Skok postal komandant Cankarjevega bataljona in prišlo se ga je ime Ferdo Juriš. V takšnem jurišem napadu na Pletterje ga je tudi zadela smrtonosna krogla. V partizanski bolnišnici temu življenja polnemu fantu strašne rane v trebuh niso mogli ozdraviti. Zadnjo pesem so

ro, odnašali hrano in orožje. Ferdo je bil »zmružen«, kot se temu reče. Takrat še ni imel uniforme, kaj prida tople obleke pa tudi ne. V naši hišici pa je voda celo v kuhinji zmrzovala. Fantje so spali kar na podu, na pogradih in Ferdo je hotel za pokrivalo kaj težkega, samo da je težko. Tako je moj mož natlačil v vreče z oblanjem in še s kakšnim okleščki, da je bilo vsaj toplo, če že ne bolj toplo.

Spomladi, aprila, pa so mojega moža v bunkerju blizu Kočevja zaradi izdaje Italijani ujeli skupaj s sekretarjem Jožetom Seškom. Bilo je strašno, brezupno. Pustila sem otroka, dve majhni punčki, moji mami in sem se nekako prebila v Ljubljano, da bi kaj izvedela o možu in drugih aretiranih. Prav tisti čas so množično streljali v Gramozni jami.

Potrta sem se čez nekaj

ma, »lisica je bila, pa je pes lajal!«

»Ne,« se je oglasila petletna Breda, »sem šla k oknu, so imeli puške, pa zvezdo na kapi.«

»Kaj ti veš, saj sanjaš podnevi,« jo je zavrnila mama, meni pa je namignila, naj stopim na stran. »Saj so bili,« je tiho povedala, »pa niso imeli več klobukov, vsi v uniformah. Tisti najlepši, veš ti isti iz Loškega potoka, je imel pa rožo na kapi. A nas vidite, mama, se je posmejal, Melču smo se prišli pokazat. Pa sem mu povedala, kako je z Melčem in se je odkril in prav solzo si je obrisal s kapo. Potlej so pa kar odšli čez Brezje, samo listek mi je dal zate, pa ni rekel nič.«

Tudi jaz dolgo več nisem slišala za Ferda Skoka. Ko sem izvedela, da je padel, sem povedala mami.

»Oh, škoda,« je vzdihnila, »najgorši partizan je bil, zmerom z rožo na kapi.«

Darinka Jošt

NAGRADNA KRIŽANKA

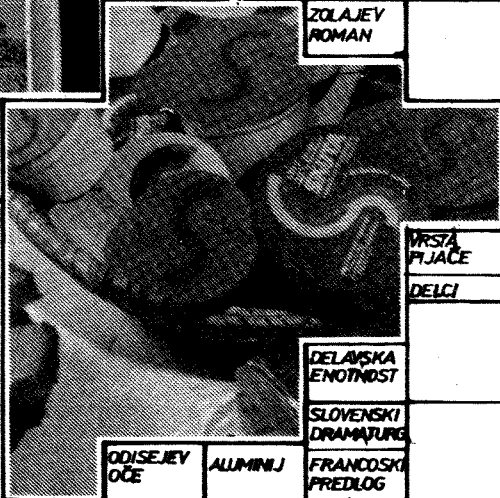
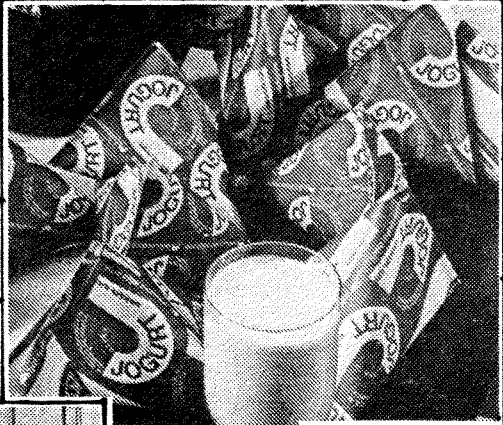
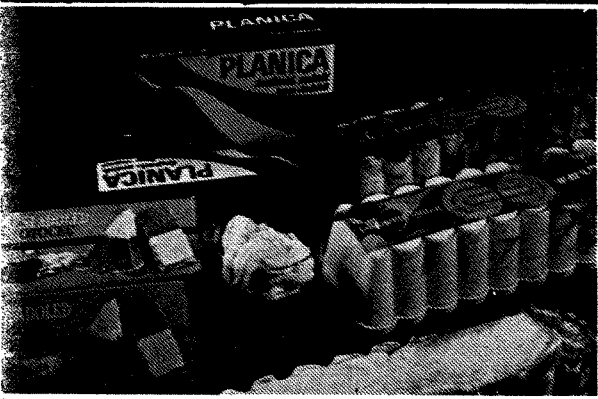
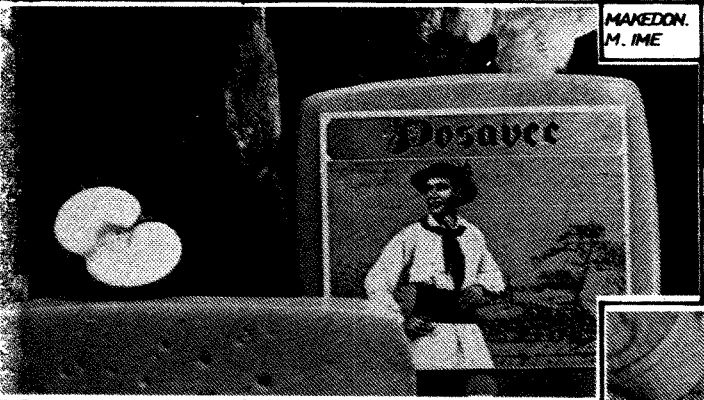
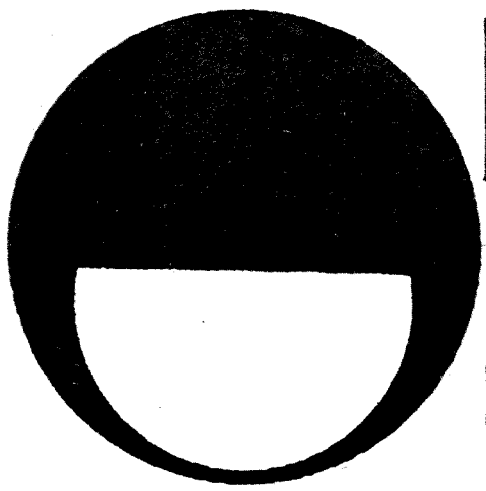
LJUBLJANSKE MLEKARNE KIT LJUBLJANA

Razpis nagradne križanke

Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv KIT LJUBLJANSKE MLEKARNE Ljubljana. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju.

Rešitve pošljite do 3. 9. 81 na naslov: Uprava TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji levi del pisma napišite LJUBLJANSKE MLEKARNE. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade Založbe Borec.

25 LET

NAGRADNI KUPON

IME

PRIMEK

NASLOV

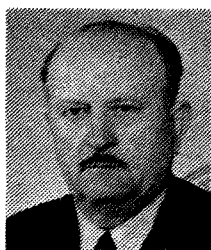
PRI TRDILNIC

**AKADEMSKI
KLUB**

Franc Šuster

Na pokopališču na Kalobju pri Sentiurju smo maja pokopali borca in aktivista Franca Šustera. Rojen je bil leta 1908 v Osredku. V NOG se je vključil maja 1944, bil je tudi referent za gospodarstvo. S hrano je oskrboval borce enot, ki so prihajale na ta predel Kozjanskega. Tudi po vojni je ostal vreden delavec v političnih organizacijah. Za svoje delo je bil odlikovan.

Jože Hiti

Na ljubljanskih Zalah smo se poslovili od Jožeta Hitija iz KS Brinje, starega 67 let. Doma je bil iz Ravnika na Blokah. V Prezidu se je v začetku leta 1942 vključil v NOG in postal prizadeven aktivist. Skrbel je za hrano borcem enot v severnem delu Gorskega kotarja in vodil ranjence v skrivne partizanske bolnišnice. V začetku leta 1945 je vstopil v vrste narodne milice.

Terezija Valjavec

V 67. letu starosti je umrla Terezija Valjavec, članica borčevske organizacije Podlujbelj. Med NOB je aktivno sodelovala s pripadniki NOG. Delo na terenu je opravljala prizadevno in vestno. Od nje smo se junija poslovili na pokopališču v Trzinu.

Konrad Jus

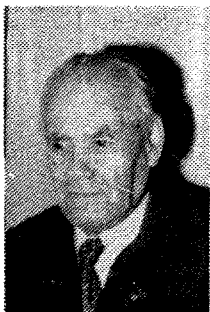
Konec junija smo pokopali 55-letnega Konrada Jusa. Leta 1944 se je v Dolni pri Ptujju vključil v partizansko enoto in prejel priznanje za hrabrost. V JLA je bil kot vojaški starešina do 1952. leta. Bil je član ZK in je vrsto let sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah KS Prule.

Aprila in maja smo na pokopališču v Železnikih pokopali Ano Šmidovo, rojeno leta 1901 in Branko Potočnikovo, rojeno leta 1922.

Rudolf Umek

V Žalcu smo se poslovili od Rudolfa Umeka. Leta 1943 je začel delati za OF. Leta 1944 se je priključil Tomšičevi brigadi. Za junaštvo je bil dvakrat odlikovan.

dr. Valentin Sočavec

Leta 1941 se je vključil v NOG ter skrbel za zdravila in hrano partizanov. Leta 1944 je odšel k partizanom. Bojeval se je večinoma na območju Zgornje Savinjske doline. Za hrabrost je bil odlikovan. Po vojni se je z veliko požrtvovalnostjo vključeval v obnovo domovine.

Ivan Fistrič

Umrl je Ivan Fistrič iz Žalca. Med NOB je aktivno sodeloval pri osvoboditvi naše domovine. Po osvoboditvi je bil rudar ter aktiven član gasilskega društva.

Alojz Levstik

Oktober lani smo na pokopališču v Lescah pokopali Alojza Levstika. Že leta 1941 se je vključil v NOB, nato pa je bil izseljen v Srbijo. Tam se je spomladi 1944 priključil borcem 3. krajiške brigade ter sodeloval v bojih vse od Srbije prek sremske fronte do Zagreba, kjer je bil hudo ranjen. Po ozdravitvi leta 1946 se je kot 100-odstotni invalid zaposlil v železnarni na Jelenicah. Ves čas je bil aktiven politični delavec.

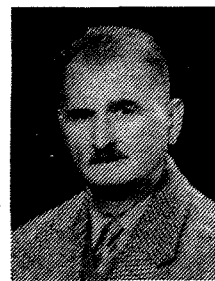
Franc Vovk

Marca letos je umrl Franc Vovk iz Hraša pri Lescah. Rojen je bil leta 1904 v Hrašah. Vse življenje je delal na svoji kmetiji. Marca 1944 se je priključil Vojkovi brigadi in bil za zasluge odlikovan. Bil je član družbenopolitičnih organizacij.

Neža Žvokelj

Maja smo se na kantskem pokopališču poslovili od 94-letne Neže Žvokelj. Za OF je začela delati jeseni leta 1942. Na njenem domu je bilo veliko sestankov političnih organizacij. Doma je imela tudi bunker, v katerem je skrivala razne potrebščine za enote in terenske aktiviste.

Joško Kramar

Za OF je začel delati že leta 1941, organizirano pa leta 1942. Kot samostojen trgovec je nešteto borcem oskrbel razna oblačila in hrano. Pri njem so se stekale tudi kurirske poti in obveščevalci. Za aktivno delo je bil odlikovan. Februarja letos smo ga pokopali na vodiskem pokopališču.

Anton Tratnik

Rodil se je leta 1928 v Novi Stifci. NOV se je priključil marca, ko je komaj dopolnil 16 let. Bil je hraber borec Tomšičeve brigade, nato gojenec podoficijske šole 4. operativne cone in deseter v Tomšičevi brigadi. Bil je dvakrat odlikovan. Po vojni je bil rudar v Velenju, in zaradi pridnosti je bil večkrat udarnik.

Ignac Rotar

Junija smo se na vrhniškem pokopališču poslovili od Ignaca Rotarja, sodelavca NOB od leta 1941. Rodil se je leta 1898 v Kropi. Kot pekovski mojster je med vojno pomagal mnogim Vrhničanom. V njegovi hiši so zbirali hrano in drugo za partizane. V delu je bil povezan z mnogimi aktivisti in sodelavci OF.

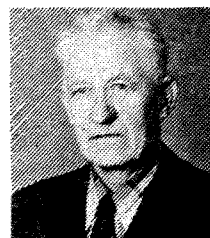
Anton Faganel-Branko

Rodil se je leta 1924. leta v Ozeljanu pri Šempasu. K partizanom je odšel oktobra 1942, in sicer v 1. bataljon Simona Gregorčiča, ki je bil ustanovljen na Vodicah nad Ozeljanom. Bil je tudi borec Gradnikove brigade ter kurir pri karavli P-11. Po osvoboditvi se je vključil v obnovo domovine. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan. Junija smo ga pokopali v Ozeljanu.

Ivan Selič

Junija smo se na pokopališču v Rečici pri Laškem poslovili od Ivana Seliča, rojenega 1898 v Rečici. Bil je Maistrov borec, v NOB pa se je aktivno vključil aprila 1944. Izdeloval je tehnični material in opravljal kurirsko službo.

Franc Gec

Maja je umrl borec in namestnik intendantu Kraškega oddelka Franc Gec iz Koprive na Krasu. Po osvoboditvi se je vključil v obnovo naše domovine. Pokopali smo ga na vaškem pokopališču v Koprivi.

Marija Erjavšek

Rodila se je pred 67 leti. V NOG se začela sodelovati že leta 1941. Zbirala je material, poročila ter vzdrževala zvezo s prvimi partizani. Njen dom je bil vedno odprt za borce. Leta 1942 ji je okupator zaprl moža, vendar je še nadalje delala za NOG. Od spomladi 1944 je bila sekretarka AFŽ. Za svoje delo je bila odlikovana. Od nje smo se maja poslovili na tržiskem pokopališču.

Janez Rupnik

Na ljubljanskih Zalah smo julija pokopali Janeza Rupnika, rojenega leta 1905 v Črnem vrhu nad Idrijo. Leta 1929 je ilegalno prestopil mejo in se zaposlil v Ljubljani. Leta 1941 se je vključil v prvi rajonski odbor OF Moste. Bil je izdan, strahotno mučen, zaprt v belgijski kasarni in nato odpeljan v taborišče. Ko se je vrnil, se je vključil v Idrijsko-tolminski odred, bil je komandant 3. čete 9. korpusa. Večkrat je bil odlikovan.

Jože Vovk

V Lescah smo se avgusta 1980 poslovili od Jožeta Vovka, rojenega leta 1910 v Vrhnjah. Od marca 1944 je bil borec v Škofjeloškem odredu. Hudo ranjen se je zdravil v bolnišnici Franja. Po ozdravitvi je do konca vojne delal v bolnišnici. Po vojni je bil član ZB in drugih družbenopolitičnih organizacij.

Jože Jagodic

Avgusta lani smo se na pokopališču Šmarje-Sap poslovili od borca in rezervnega oficirja Jožeta Jagodica. Rodil se je leta 1905 v Selah pri Šmarju. V NOV je odšel leta 1943, najprej v Cankarjevo brigado, nato pa v artilerijo 7. korpusa. Za hrabrost je bil večkrat odlikovan.

Vabila

Kot vsa leta doslej bomo tudi letos borci in borke Gubčeve brigade praznovali obletnico ustanovitve naše brigade. Proslava ob obletnici ustanovitve brigade in hkrati tudi proslava občinskega praznika občine Trebnje bo v petek, 4. septembra 1981, ob 13. uri pri spomeniku na Trebelnem.

Pripadniki enote JLA iz Novega mesta, ki nadaljuje tradicije naše brigade, in mladina iz Trebnja bodo izvedli bogat kulturni program. Po kulturnem programu bo tovariško srečanje.

Avtobusne in železniške zveze s Trebnjem so ugodne. Iz Trebnja na Trebelno pa bo vozil poseben avtobus.

Odbor 4. SNOUB Matija Gubec

V počastitev 40-letnice vstaje slovenskega naroda in ustanovitve OF v dogovoru z ZZB Kočevje sklicujemo skupščino skupnosti bork in borcev Zapadno - dolenskega oddela in 9. SNOUB Kočevske. Skupščina bo v soboto, 12. septembra 1981, ob 10.30 v Seškovem domu v Kočevju.

Po skupščini bo srečanje udeležencev skupščine v hotelu Pugled v Kočevju!

Borke in borci ZDO in 9. SNOUB, udeležite se svoje skupščine v čim večjem številu!

Odbor ZDO in 9. SNOUB

Domicilni odbor 5. prekomorske brigade Ivana Turšiča-Iztoka Celje vabi vse borce brigade na zbor skupnosti borcev brigade, ki bo v nedeljo, 13. septembra 1981, ob 9. uri na Starem trgu v Ljutomeru (ob avtobusni postaji).

Predlog dnevnega reda:

1. Izvolitev organov zbora skupnosti.
2. Sprejem Pravilnika skupnosti borcev brigade.
3. Poročilo o dosedanjem delu odbora in doletitev nalog v prihodnjem štiriletnem mandatsnem obdobju.
4. Razrešitev dosedanjega domicilnega odbora brigade in izvolitev novih organov skupnosti:
  - odbora skupnosti;
  - nadzornega odbora;
  - zastavonoše in namestnika;
  - delegata za 6. redno volilno skupščino oziroma kandidata za člana občinskega odbora ZZB NOV Celje;
  - delegata oziroma kandidata za člana osrednjega odbora prekomorskih enot.

Po zboru skupnosti borcev brigade bo:

ob 9.45 pohod brigade skozi mesto Ljutomer na prireditveni prostor v park 1. slovenskega tabora;

ob 10. uri proslava jubilejev in odkritje spominskega obeležja padlim borcem brigade iz občine Ljutomer.

Slavnostni govornik bo tovariš Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Po proslavi bo tovariško srečanje borcev brigade z borci in prebivalci občine Ljutomer.

Vse borce brigade in njihove svojce vabimo, da se udeležijo zbora, proslave in srečanja v Ljutomeru.

Osebnih vabil ne bo.

Domicilni odbor 5. prekomorske brigade Ivana Turšiča-Iztoka Celje

Zveza društev invalidov mesta Ljubljane prireja v Mostecu (Ljubljana-Siška) v nedeljo, 6. septembra 1981, ob 10. uri srečanje invalidov, posvečeno mednarodnemu letu invalidov in 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov.

Slavnostni govornik bo Marjan Rožič, predsednik skupščine mesta Ljubljana.

V kulturnem sporedu bodo sodelovali Partizanski pevski zbor ter druge kulturnoumetniške skupine. V zabavnem delu srečanja bodo nastopili Veseli Drenovci in Tone Fornezzi - Toč s skupino »Moped show«. Imeli bodo tudi bogat repertoar in postrežbo.

Vabimo invalide in občane mesta Ljubljane, da se srečanja udeležijo.

Prireditveni odbor

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojškem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, objadral Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustanovnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

10

Stric Marko

Zanimivo pripoved strica Marka, ki jo je na podlagi osebnih izpovedi zapisal Simon Lenarčič, smo morali v drugem delu skrajšati. Izpustili smo poglavja o delu partijske organizacije na Ježici in vlogi Marka Kumara v takratnem dogajanju po partijski konferenci v Goričanah in ustanovnem kongresu KPS na Čebinah. Avtor pripoveduje o bitkah za javnost partijskega dela med množicami, opisuje štrajkovna gibanja tekstilcev in zlet Svoboda v Celju. V svoji pripovedi oriše tudi usodo ježiškega komuniste Matije Udvanca, ki je odšel na šolanje v Moskvo, od tam pa kot prostovoljec v Španijo, kjer je postal poveljnik topniške baterije. Iz taborišč v Franciji in Nemčiji se je Matija vrnil med okupacijo v Ljubljano in stric Marko ga je pospremil v partizane, kjer je postal najprej politkomisar Radomeljske čete, nato pa komandir 2. čete Cankarjevega bataljona. Padel je skupaj s Stanetom Žagarjem 27. marca 1942. Stric Marko je tik pred razsulum stare jugoslovanske vojske služil vojsko v Rovtahn nad Vrhniko. Tukaj je spoznal obrambno linijo (Rupnikovo) ter pozneje kot ilegalce uporabil svoje znanje tako, da je od tukaj dobival eksplozivno gradivo za miniranja. V naslednjih poglavjih je opisano bojno razpoloženje Posavcev, ki so se množično vključevali v Osvobodilno fronto, nadalje ustanovitev prvega odbora OF na Ježici ter prvi spopad z Italijani 7. septembra, v katerem je sodeloval tudi Kumarjev sin Adrijan. Medtem ko je ženo in sina poslal stric Marko v Brda, je prvo leto odpora deloval v Ljubljani kot ilegalce in organizator odhodov v partizane. Nadaljujemo z izvlečki poglavij, ki opisujejo njegovo delovanje v Ljubljani v zadnjem obdobju ter nato njegov odhod na Primorsko, kjer opisuje svoja najpomembnejša doživetja in akcije.

***

V ilegali

Čeprav v Ljubljani – sem vendar budno spremljal tudi dogodke na Posavju. Hčerka Danila je bila poleti 1942 aretirana. Ker je imela pri sebi zaupno pismo za centralni komite in ga ni mogla drugače uničiti, ga je pojedla. To se je pogosto dogajalo. Iz zapora se ji je posrečilo pobegniti v partizane.

Jeseni se je vrnil iz Španije Matija Udvanec, pa tudi druga moja najbližja sodelavka Urška Zatljeva je spet zavzela pomembno mesto pri političnem delu, zdaj pri organiziranju OF. Pred tem je delala nekaj časa pri tovarišu Titu kot pomočnica pri radiotelegrafiji. Spremljal jo je Tone Velušček-Matevž, a tedaj še nista bila poročena. Pošiljala je navodila za delo osvobodilnega boja na vse strani po Sloveniji. Sama je v otroškem vozičku vozila prve Poročevalce iz Polja na železniško postajo, od koder so jih železničarji razpečavali dalje, prav tako ostalo literaturo.

Z Antonom Veluščkom-Matevžem jo je vezalo iskreno nagnjenje. Sredi vojne vihre, ki se je pravkar začela in sredi napornega političnega dela je v obeh mladih ljudeh vzklija želja po miru in človeški bližini. Žal doživljala svoja silovita ljubezenska srečanja le v kratkih presledkih. Urška je ostala na Dolenjskem, Tone je odšel v Trst in tam opravljal razne partijske naloge. Poročila sta se šele 23. maja 1944, a poroka je bila obenem njuno slovo za vedno, nikoli več se nista srečala, padla sta skorajda v istem času.

Pozimi 1941/42 se je OF že tako razrasla, da je predstavljala resnično avtoriteto in je preraščala v novo oblast. V Ljubljani so že od poletja delovale številne bojne skupine, po vsej Sloveniji pa že 14 partizanskih čet. Do konca leta je bilo formiranih novih 17, kar je dovolj znano. Po tovarnah, podjetjih in ustanovah so kot prva stopnja partizanstva delovali vodi, čete in bataljoni NZ. Iz najboljših skupin NZ so izšli oddelki VOS, ki so znani po tem, da so izvajali najbolj hkrabre in drzne akcije po ljubljanskih ulicah. Poleg teh je obstajala še Mobilizacijska komisija, ki je preverjala ljudi, preden so odhajali v partizane, jih spremljala do zbirnih krajev in jih oskrbovala z vsem potrebnim. Po posebnih »kanalih« so vodniki in kurirji vodili prostovoljce v partizane.

Mobilizacijski komisiji, ki jo je vodil Tone Dolinšek, dodeljena sta mu bila še Viktor Stopar in Franc Ravbar-Vitez, sem bil od glavnega poveljstva določen v pomoč – med drugimi – tudi jaz. Držal sem zvezo z Molniško četo kot delegat glavnega poveljstva in še z drugimi ter odpravljati tovariše v partizane. Pri tem delu ni bilo počitka, kajti treba je bilo tudi oskrbeti partizansko vojsko z najrazličnejšimi potrebščinami, zbirati in kupovati blago v velikih količinah, organizirati vse vrste delavnic (krojaške, čevljarke in druge) in pošiljati blago do posebnih javk, kjer so ga prevzemale partizanske enote.

Med moje zadolžitve je spadalo tudi zbiranje eksploziva in vseh vrst orožja, ki je prišlo prav partizanom. V tem delu sem imel precej izkušenj, ker sem služil vojake v Rovtahn nad Vrhniko, tik pred razsulum stare Jugoslavije. Vedel sem, da so v tako imenovani Rupnikovi liniji ostale »nagazne« mine, zato sem naročil aktivistom, da so šli tja na teren in jemali eksploziv iz min ter ga spravljali do Podpeči, kjer ga je prevzemal terenski aktivist. Od tu sem ga dal prepeljati s kmečkimi vozniki v Ljubljano.

V Ljubljani smo imeli dobro prikrita zbirališča: začasen bunker pri Zalarjevih v Trnovem, v kanalu pod Zvezdo, v katerega si prišel iz bivše Meyerjeve hiše (sedanja veleblagovnica Na-ma), v Wolfovi ulici, kjer nam je bil v pomoč Meyerjev šofer Ludvik Pangerc; tretje skrivališče smo imeli na Navju v Koroščevi grobnici; tu sta mi bila na voljo dva pomočnika: gradbenik Miro Perc-Maks in pokopališki čuvaj Ivan Zajc.

Stanoval sem v Šiški. Večkrat sem menjal stanovanje, saj so kar naprej izdajali tiralice za menoj, ker so italijanske oblasti dobro vedele, da sem nekje v Ljubljani. Zato sem se moral dobro varovati, da me ne bi ujeli, saj so mi bili tako rekoč vedno za petami.

Se nadaljuje

Mladinska poletna politična šola v Vikrc̄ah pri

Oplemenititi delo osnovnih

Obdobje, v katerem živimo, postavlja pred nas probleme, ki jih ni mogoče rešiti kar čez noč in brez doslednega poznavanja naše stvarnosti. Problemi velikokrat izvirajo iz nesamoupravnih odnosov, ki so pogosto povezani z nezadovoljivim poznavanjem teorije marksizma. Znanje je potrebno vsem, saj vsi gradimo našo prihodnost in tudi probleme moramo vsi reševati. V prvi vrsti pa je poglobljeno znanje potrebno mlademu rodu kot tisti gonilni sili, ki bo peljala voz naprej. Ena od poti, po kateri pridejo mladi k neposrednemu viru marksističnega znanja, je mladinska poletna politična šola, ki jo vse od leta 1974, z nekaj vmesnimi premori, organizira republiška konferenca ZSMS.

Teden dni, od 17. do 22. avgusta, v Vikrc̄ah je kar hitro minil. Ali je to dovolj za politično šolo ali ne, pri tem se mnenja udeležencev krešejo. Dejstvo je, da mladinska poletna politična šola ne sme ostati »osamljen vihar« v političnem izobraževanju mladinskih aktivistov, ki v tem tednu poskušajo zaokrožiti dosedanje znanje, si izmenjujejo izkušnje, obenem pa dobijo nove smernice za nadaljnje poglobljanje in samoizobraževanje.

Približno 460 mladincev iz različnih slovenskih mladinskih organizacij se je porazdelilo na skupine, ki so se srečevale s to in ono problematiko: skupina predsednikov in sekretarjev OK ZSMS, skupina za idejnopolitično delo, marksistične krožke in kulturo, skupina za družbenoekonomske odnose oziroma konferenca mladih delavcev in mladih v kmetijstvu, skupina za vzgojo in izobraževanje, skupina za krajevne skupnosti ter družbene organizacije in društva, skupina za splošni ljudski odpor, družbeno samozaščito in obujanje revolucionarnih tradicij, skupina za komisije za mednarodne odnose, klube OZN in mlade v zamejstvu ter skupina za obveščanje in propagando.

Dan pred koncem MPPŠ sem v Vikrc̄ah poiskala vodjo šole Mileta Šetinca, ki je sicer predsednik komisije za idejnopolitično delo pri RK ZSMS. »Šola je pravzaprav podobna tistim iz prejšnjih let,« pravi »in mogoče je pokazala, da je po svoji obliki že preživela, da se pretego drži obrazcev. Nekaj bi morali spremeniti. Kaj in kako, je zaenkrat še težko reči, čeprav se je že porajala groba ideja, da bi šolo razdelili v manjše enote. Zlasti na plenarnih zasedanjih, kjer sedi veliko mladih ljudi, ki pa so vendar različno mladi, se je pokazalo, da je marsikaj izzvenelo v prazno. Glavni namen, s katerim smo pred dvema mesecema krenili v priprave in organizacijo šole, pa smo le dosegli – to je drugačna vsebina kot prejšnja leta. Nismo obravnavali vsega dela mladinskih organizacij, pač pa najbolj aktualne teme. In ker je v tem trenutku najpomembnejše naše gospo-

Olga Vidmar, sekretarka v osnovni organizaciji ZSMS Bohinjska Bistrica

darstvo, smo tega osvetlili z različnih vidikov. Nič manj pozornosti ni bilo namenjene nacionalnemu vprašanju, ki razburja vse naše ljudi, in o delavskem gibanju smo se pogovarjali. V tezah, ki smo jih pošiljali predavateljem, smo zahtevali, da povedo tisto, kar se dogaja v praksi, in ne, kaj »naj bi«, kaj »bi morali« itd.

Razprave po podanem uvodnem predavanju so bile v nekaterih skupinah zelo živahne, kakršnih mladinska organizacija doslej ni bila vajena. Sicer je že čas takšen, da ljudi sili k neposrednim vprašanjem. Obenem so zahtevna vprašanja mladih aktivistov pokazala dobršno mero njihovega znanja.

***

Med odmorom sem stopila na hodnik. Cigaretni dim je ovijal v bolj ali manj resne debate poglobljene skupine mladincev. Samo eden je sam vase poglobljen s počasnimi koraki meril prostor. Bil je to Jože Dežman, predsednik občinske konference ZSMS Radovljica. Na MPPŠ je sodeloval v 1. skupini – predsednikov in sekretarjev OK ZSMS, ki je bila delovno usmerjena v življenje in aktivnosti ZSMS kot organizacije. »Politična šola opravičuje svoj namen z ustrezno kvalitativnimi predavanji,« pravi Jože. »Dobivamo neposredne informacije o stvareh, ki nas najbolj zanimajo, zato so tudi naša vprašanja neposredna. Stik med predavatelji in slušatelji je na tovariški ravni. Kažejo pa se nekateri osebni konflikti, kar ni posebna odlika dela v

Znanje je treba utrjevati

Nekoč sem zagledala očka v sivi vojaški obleki. Ustrašila sem se.

»Atek, ali je vojna?« sem vprašala in požrla slino.

»Ne, ni vojna, Suzana,« je dejal atek. »Na orožne vaje moram.«

»Na orožne vaje? Kaj je to?«

»Veš, kot fant sem služil vojaški rok. Potem sem se moral prijaviti na vojaškem odseku. Dobil sem razpored, da vem, kje se moram javiti v primeru vojne. Ker pa znanje izginja iz spomina, mo-

ram večkrat na vaje. Tako se moram danes javiti v Slovenskih Konjicah na vojaškem odseku.«

»Kam boš pa šel?«

»Ne vem, to bom zvedel danes.«

»In kaj boš delal?«

»Vadili bomo streljanje,

spoznavali bomo novo orožje in municijo, sestavili bomo skupine in vadili napad in obrambo. Orožne vaje imamo največkrat v naši občini, na Pohorju, torej na svojem ozemlju saj pripa-

dam teritorialni enoti. Sodelujemo tudi v akciji NNP.

»Kje pa stanujete?«

»Včasih spimo v šotorih, včasih pa so vaje le en dan.«

Med pogovorom si je atek oblekel siv suknjič, pripel si je pas, vzel nahrbtnik, v katerem je imel vojaški plašč in vetrovko. Kapo sem mu na glavo dala jaz in mu zaželela mnogo uspeha na vajah. Ko je atek odhajal, sem s ponosom zrla za njim in počutila sem se varno, saj zdaj vem, da bi v primeru vojne branili domovino vsi naši državljani.

Suzana Fijavž
4.r. Stranice

Ljubljani

sredin

tej skupini. Kritika in samokritika kot instrument dela od časa do časa izgineta z našega področja. Se nekaj je pozitivno, in sicer razprave o ključnih problemih, kot priprava kongresnih dokumentov, pri čemer je večja pozornost namenjena idejnopoličnim vprašanjem.

Prepričan sem, da politična šola mladih dviga aktivistično kvaliteto in vzpodbuja k nadaljnjemu izobraževanju v tej smeri,« še zagotovi moj sogovornik, preden pohiti za ostalimi v razred na predavanje.

Treba je bilo počakati na odmor. Spet sem, pač po naključnem izboru, naletela na Radovičana, le da je bil ta iz tretje skupine, ki se je ukvarjala z družbenoekonomskimi odnosi. Rafael Podlogar je predsednik osnovne organizacije ZSMS Triglav Gorenjka, na občini pa je sekretar konference mladih delavcev. Rafael je na MPPŠ drugič. »Letošnja šola se mi zdi slabša od lanske,« je prav kritično začel primerjati. »Prepričan sem, da občinske konference svojih delegatov za to šolo niso dovolj temeljito pripravile. Zakaj se mi zdi šola slabša? Za tistega, ki poslušal prvič, je gotovo zanimivo. Dejstvo pa je, da se kljub aktualnim temam ponavlja veliko besed iz lanskega leta. Poleg tega me moti, da je delo v naši skupini prav rečno z razpravami, kljub prizadevanjem predavateljev. Tudi plenarna zasedanja so na nižjem nivoju kot lani. Najbolj mi je bilo všeč predavanje tovariša Zvoneta Dragana o ekonomskem položaju Jugoslavije in o naši usmeritvi. Poudaril je, da moramo izvažati na konvertibilna tržišča, ker bomo šele tako ugotovili, koliko smo doma produktivni,« je Rafael izluščil eno od misli podpredsednika Zveznega izvršnega sveta. O trajanju mladinske poletne politične šole pa meni: »Teden dni je dovolj, le skoncentriran moraš biti, če hočeš znanje pridobiti in ga odnesti naprej, v svojo organizacijo, ga s pridom uporabljati v svoji okolici pri nadaljnjem delu in s tem opravičiti zaupanje organizacije, ki te je izbrala za delegata na MPPŠ. Prav je, da se takšno izobraževanje še organizira. Želim pa tudi, in pri tem nisem osamljen, da bi cel ciklus predavanj izšel v brošuri.«

V skupini za idejnopolično delo, marksistične krožke in kulturo sem se pogovarjala z Olgo Vidmarjevo sekretarko osnovne organizacije ZSMS Bohinjska Bistrica. Na občini kjer dela, pa nimajo mladinske organizacije. Olga je na politični šoli prvič. Zanimajo jo idejnopolično delo, delo med mladimi v organizacijah, splošen položaj Jugoslavije doma in v svetu, samoupravljanje, pač osrednje teme te delovne skupine, ki združuje približno 50 slušateljev. »Razprave so pri nas kar pestre, predavanja pa, kot povedo tudi v drugih sku-

pinah, na visokem nivoju. Še posebno zanimanje je izzvalo predavanje tovariša Šetince o Kosovu.

»Kaj bi morali v prihodnje spremeniti na tej šoli?« ponavlja moje vprašanje Olga. »Mislim, da bi bilo lahko manj zgodovine, ki seže kar do informbiroja, in s tem naj bi bila krajša uvodna predavanja, ostalo pa bi več časa za razprave. Te naj ne bi obsegale samo vprašanja slušatelja in odgovora predavatelja, ampak naj bi se spremenilo v splošno razpravo, kjer lahko odgovarja tudi kdo od slušateljev. Le tako si bomo lahko medsebojno izmenjevali izkušnje.«

Matjaž Krgovič iz Trziča je predsednik OO ZSMS Bistrica in predsednik regijske konference mladih iz krajevne skupnosti. V Vikrče je prišel prav zato, da bi si v 5. skupini v okviru konference mladih iz KS razširil obzorje. Tudi Matjaž je kritično spregovoril o MPPŠ: »Za tako kratek čas ne bi mogli pričakovati več. Kvaliteta predavateljev je na visokem nivoju. Predvsem bi pohvalil tovariša Romana Albrehta, ki ni le govoril o problemih jugoslovanskega gospodarstva, ampak je nakazal tudi nekaj rešitev. V celem toku politične šole pa se mi zdi, da smo se premalo pogovarjali o osnovi naše družbe, o tistih temeljih, na katerih se vzpenja ostala lestvica, premalo je bilo besed o naših osnovnih organizacijah in o vezah, z višjimi forumi.

Tu pridobljeno znanje ne sme zamrzniti. Poleg tega, da ga mi prenesemo v osnovne organizacije, bi bilo prav, da člani republiške

Matjaž Krgovič iz Trziča, predsednik osnovne organizacije ZSMS Bistrica in predsednik regijske konference mladih iz krajevne skupnosti

konference ZSMS pridejo v osnovne organizacije in se pogovarjajo o temah, ki so tu na programu. Ne gre za preizkus znanja, ampak za hitro ugotavljanje, kje začne škripati in kako tedaj najbolj ustrezno ukrepati.«

Mladinske poletne politične šole so se udeležili tudi predstavniki zamejskih Slovencev iz Italije in Koroške. Vključili so se v vse skupine. Da gre za širjenje bratstva in enotnosti med naše rojake za mejo, ni treba posebej poudarjati. Poleg tega je MPPŠ način za uvajanje našega sistema med naše mlade zamejce.

Zdravko Haderlap je prišel iz Železne Kaple. Povedal je, da imajo na Koroškem slovensko mladinsko organizacijo povsod tam, kjer je občina dvojezična. Povezani so v Zvezo slovenske mladine, poleg te pa imajo še eno mladinsko organizacijo, to je Koroška dijaška zveza. »Glavni problem pri nas je pomenčevanje,« je potožil Zdravko. »Družine so še slovenske, otroci pa govorijo nemško. Štiri tedenske prostovoljne ure slovenščine v glavni šoli so malo za dobro znanje materinega jezika.

V naše organizacije poskušamo pridobiti čimveč mladih. Ko gre samo za igre, koncerte, proslave in izlete nam akcije še uspevajo, čim pa se dotaknemo politične problematike, nastopijo težave. Predvsem kmečko in delavsko mladino je težko pridobiti.

Na MPPŠ nas je prišlo šest. Povabila nas je RK ZSMS. Poleg manjšinskega vprašanja, ki nas najbolj tare in o katerem smo se pogovarjali na sprejemu pri predsedniku RK Borisu Bavdku, nam bodo veliko koristile tudi ostale teme, ki smo jih poslušali na predavanjih, čeprav bo to znanje težko prenašati v našo sredino na Koroško. Morali bi se še bolj tesno povezati z mladinskimi organizacijami v matični domovini!«

Kakšen cilj naj doseže letošnja mladinska poletna politična šola? »Celotnemu mladinskemu kolektivu v Sloveniji naj pokaže, da mladinska organizacija ne dela tako, kot bi morala,« pravi vodja šole Mile Šetinc. »Prebudi naj zavest, da je treba nekaj nemudoma spremeniti. Togi funkcionalni sistem moramo odpreti. Enajsti kongres ZSMS, ki bo prihodnje leto, in katerega teze smo na MPPŠ obravnavali, se bo odvijal v gospodarski in politični krizi. Ne bo takšen kot lanskoletni v Novi Gorici, ki je vplival občutek varnosti. Zato mora biti tudi delo mladinske organizacije drugačno, okrepljeno.«

Se sem se pogovarjala z mladimi udeleženci MPPŠ, spregovorila s tem in onim po nekaj stavkih in na koncu zaključila, da vsa prizadevanja ne bodo obvisela v zraku, da bodo mladinski aktivisti z novo pridobljenim znanjem oplenili delo v svojih sredinah.

Živa Drole

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Z mladinskih delovnih akcij po Sloveniji

Brigadirski koledar se polni. Vsak dan prinese kaj novega v življenju brigadirjev, bodisi na delovnih akcijah, bodisi v naseljih. In kakor se poletje izteka, se izteka tudi brigadirski koledar. Vsak teden nas Center za mladinske delovne akcije in Center za obveščanje in propagando pri predsedstvu RK ZSMS zvesto obveščata o tem, kaj se dogaja na mladinskih delovnih akcijah. Tokrat smo se v mislih nekoliko dlje pomudili na mladinski delovni akciji Posočje 81. Pa pogledajmo, kako je tam potekal delovni teden od 17. do 23. avgusta: V ponedeljek so brigadirji v Posočju pripravili večer poezije, ki so ga imenovali »literarni ring«, v torek so organizirali najprej mladinsko politično šolo, zvečer pa so se srečali s pokrovitelji izmene, v sredo so poskrbeli za zabavni večer, četrtkov večer so preživeli skupaj z vojaki, v petek so potekala športna tekmovanja, zvečer pa se je predstavljal folklorna skupina iz Sokolca; v soboto so bila na programu športna tekmovanja in zvečer ples, nedeljo pa so na MDA Posočje namenili obrambnemu dnevu, ki so ga sklenili s tabornim ognjem in vsem, kar se spada zraven. Podobno je bilo tudi na drugih akcijah, le da se je mogoče tu dogajalo to prej in ono pozneje, drugod pa na nasprotno. Dan se zdi dnevu podoben, pa vendar je vsak drugačen, vsak ima svoje vsebino, in če boste vprašali brigadirje, ki so bili doslej že na različnih akcijah, bodo povedali, da se na različnih območjih Slovenije različno živi.

Da pa ne bi, dragi mladi bralci, sodili samo po koledarju in napačno sklepali, da je brigadirsko življenje sestavljeno samo iz večerov, predavanj, tekmovanj in podobnega, naj predstavim še nekaj števil iz Posočja, ki so jih zaokrožili po koncu prve dekade. Brigadirji so delali na šestih delovnih akcijah: izkopali so vodovod na odcepu Livške Ravne - koča - Livek in vodovod v Tolmini, potem tolminski elektrovod, zgradili vodovodne priključke na Šentviški planoti, čistili planino Polog in se ukvarjali z arheološkimi izkopavanji na Mostu na Soči. Izkopali so 1947 metrov in zasuli 1326 metrov kanala za vodovod, izkopali 1154 metrov in zasuli 332 metrov kanala za elektrovod, razbili 32,4 kubičnega metra betona in skal, splinili 770 kvadratnih metrov terena, odkopali in zasuli 518 kubičnih metrov rezervoarjev, očistili 76,4 ara pašnika, izkopali 974 metrov ter zasuli 690 metrov kanala za telefonski kabel. Za vsa ta dela so brigadirji porabili 1175,5 efektivnih ur in 2814 rezijskih ur. S tem so dosegli 188-odstotno normo, vrednost opravljenih ur pa znaša za to dekada 2.985.660,00 din.

Je potreben še kakšen komentar? Samo: Čestitajte brigadirji!

Živa

Tudi v počitnicah oživijo spomini na preteklost

Vsak si želi morja, posebno še otroci. Zelo sem se razveselila, ko je naša družina sklenila, da gremo na otok Rab. O njem sem že slišala v šoli. Zdaj bom lahko videla ta strašni otok, na katerem je bilo med vojno taborišče. Srečno smo prispeli na Rab in sonce je sijalo, zato smo se vsak dan kopali.

Neko nedeljo pa smo se odločili, da gremo raziskovat širšo okolico. Odpeljali smo se z avtom. Prišli smo do ravnine, kjer je bilo nekoč taborišče smrti. Peljali smo se še naprej. Zagledali smo pokopališče in spomini so oživeli, spomini na besede, ki sem jih slišala v šoli. Vsak je nekaj povedal o dneh iz vojne. Pogovarjali smo se kako so morali taboriščniki trpeti

pod žgočim soncem ob redki juhi, ob surovosti Italijanov. Mnogi grobovi so pričali o žrtvam zavednih Slovencev.

Bili smo na pokopališču žrtv iz taborišča na Rabu

Za vsakega umrlega je v zemljo zabetonirana mala kovinska ploščica, na kateri ime in priimek umrlega ter

številka, ki jo je nosil v taborišču. Mnogi jo imajo še na rokah. Sredi pokopališča pa se dviga visok, spomenik, na katerem piše:

Ko mrak je pal na domovino, po vseh vaseh so nas lovili in gonili kot živino, ker smo svoj rodni dom ljubili, smo umirali sem na Rab prišli.

Pozno popoldne smo se vrnili v kamp. Bili smo nekam pretreseni od vsega, kar smo videli. V spomin na te počitnice je moj atek naredil posnetek na pokopališču žrtv za svobodo.

Anita Znidar
dopisniški krožek
OŠ Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Oslovo sporočilo sovražniku

Mogoče bo zaplapolala zastava, mogoče počil strel, vsekakor pa se bo tridesetega avgusta na starterjev znak trgjal plaz hitrih kolesarjev, živje, neukročene sile mladih ljudi, ki se bo na ravnicah in bregovih, v temnih soteskah Tuhinjske doline, vse od Kamnika pa tja do štajerske Ločice, mimo Motnika in Špitaliča, bojeval za lovorike, ki jih je zanje pripravil kamniški kolesarski klub, ki nosi slavno ime Kamniškega bataljona. Enote, ki se je v teh bregovih rodila in se mesece dolgo tolkla s sovražnikom. Zadrževali se bodo morda krajev, ki žive v srcih borcev, kjer ne presahne studenec spomina na slavne dni. Bržkone mokri od napa, ki jim ga bodo vsilile tuhinjske strmine, tu in tam še makadamske, o hudih časih ne bodo razmišljali, spomin pa se bo vsilil v nekdanje borce in znova oživel preteklost.

V teh bregovih je partizanski partizan Lado, Podbevšek-Mirko iz Kamnika, Zlatopolčan, mož iz vasi, koder je tekla zibelka tamkajšnjega partizanstva, človek, ki so ga trle težke življenjske preiz-

na je odšla v gozd, tam pa je že bil z njim sin Poldek, najmlajši slovenski partizan, deček devetih let. Dvojčka sta ostala doma, žena si ju ni upala vzeti s seboj.

Drugi avgust 1942. Dvojčka sta morala odriniti v pregnanstvo, na Bavarsko.

Ko je 29. julija istega leta v grmovju nedaleč od domače hiše čakal na zvezo - domačija je bila glavna zveza kurirjev iz revirjev in Gorenjskega - ki bi morala priti iz Kokre, so se iz teme pojavili Bornov, Križ in Kersnik, oblečeni v partizanske obleke. Lado jih ni razločil.

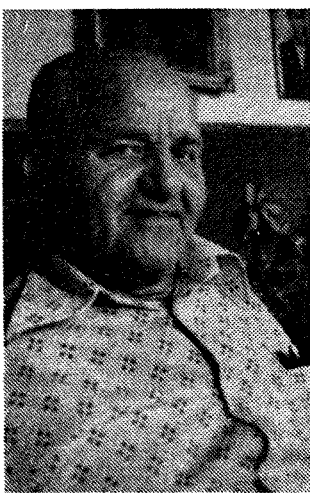
Tiho se je utrnilo: »Lado!«

Poklicali so z njegovim partizanskim imenom. Pravi so, ga je prešinilo. Vprašal je, kdo kliče in odgovorili so, da kurirji iz Kokre, tisti torej, ki jih je čakal. Nikogar ni prepoznal, Kersnik je bil skrit za grmom, njega je poznal najbolje.

Lado se je izvil iz grmovja. Vanj so zazijale pištole.

Bornov in Križ sta vprašala skritega Kersnika, če je pravi.

»Pravi je, še kako pravi,« je odvrnil Kersnik. Lado je

Mirko Podbevšek-Lado

Godilo se je v krajih, kjer bodo življenjske energije prepolni mladci nestrno pritiskali na pedala dirkalnih koles.

V Kamniško četo je prišel kot osemindvajseti borec.

Nekaj več kot štirinajst dni po prihodu v enoto je doživel ognjeni krst v boju z Nemci na Osnovčku. Bilo je 10. maja 1942.

Osnovček, hrib v Tuhinjski dolini, je bil zelo primeren za spopad. Izkopali so si zaklonske, celo zastavo so izobesili, da bi dražila Nemce. Čakali so, da jih vidijo spodaj v Smartnem, da pridejo.

V petek, osmega maja, je prišla mimo skupina dvaintridesetih nemških vojakov. Fotografirali so teren.

»Matevž, sem rekel Matiji Blejcu, komandantu, udarimo. Ne, je odvrnil, naj jih pride več!« Tistikrat jih je bilo v taborišču že štiriinpetdeset.

V soboto je polovica fantov odšla na Dobeno po strelivo. Nihče ni računal, da se bodo Nemci tako hitro vrnili. Prišli so v nedeljo zjutraj. V taborišču jih je bilo sedemindvajset, dobro oboroženih borcev.

»Rekli so nam, naj štedimo strelivo, naj streljamo na petdeset metrov!«

Zavrnili so slehern nemški poizkus, da bi se vsilili na hrib. Trajalo je do večera, ko so jim onesposobili mitraljez, Blaža pa ranili. Ostal je torej še edini, toda Nemci so začeli streljati s topiči in metalci min, celo po svojih so tolkli.

Ko se je naredila noč, se je glavnina umaknila, zadaj sta ostala Lado in Jože Šestov, ki ga je ranila mina. Jože je obupal, nikakršne rešitve ni videl, in se je - ustrelil.

»Ni bilo treba, rešila bi se, obadva, živel bi,« vstaja žalost v sogovorniku.

Lado se je spustil po bregu, se prihulil pod neko skalo in čakal. Nemci so prišli do Šesta, njega pa niso našli.

Prisilili so domačine, kmete, da so na vozove naložili mrtve. Rekli so, da nalagajo mrtve partizane.

Okoli druge ure zjutraj se je Lado pretolkel iz Osnovčka nad neko vasjo po gmajni proti Srednji vasi, kjer je ob svitu prešel cesto in prišel proti Vranji peči, ob sedmih pa se je znašel v hribu nasproti Osnovčku, splezal na drevo in opazoval Nemce, ki so mahkali na Gorenjsko, kjer je precej glasno pokalo.

Nemška policija je pozneje

v Smartnem raztrosila vesti, da so pobili štiriinpetdeset partizanov, natanko toliko, kolikor jih je imela enota, kar pa seveda ni bilo mogoče, saj jih natanko polovica ni bilo v taborišču. Šlo je seveda za čisto laž.

Na Osnovčku so bili štirje ranjeni: Blaž v oči, Primož v roko, Franc Hribar tudi v roko, Pavle v nogo, Šest pa je umrl.

Kališče

Našel se je podlež, prodana duša. Popoldne devetnajstega januarja 1943 je Lado sprejel dežurstvo bataljona od Ludvika Seška, pravkar se je ubadal s politično uro med mobiliziranci, ko je na stražarskem mestu večkrat počilo. Streljal je star partizan, Marjan, ki je pozneje padel. Bila je izdaja.

Znašli so se v obroču, osemnajst jih je padlo, dvaindvajset novincev so ujeli, bilo je več ranjencev. Nemci so vedeli, da so v enoti novinci. O dogodku je pozneje zapisal prepričljive besede Anton Ahčin Darko.

Sredi politične ure...

»Tovariši, če bo vse po sreči, ne bo več dolgo do zmage. Švabi so izgubili celo armado v Rusiji. Že čez dva meseca je lahko vojne konec...«

Strel. Počilo je pri cerkvi...

Nastala je prava zmešnjava... polegali smo po snegu in začeli odgovarjati, vendar nam nikakor ni uspelo zavzeti trdnega položaja. Slej ko prej je bil beg iz tega kotla edina rešitev... omahoval sem, utrip srca sem začutil v grlu, pred očmi se mi je megililo od napora. Nenadoma sem videl, da sem sam sredi visokega snega... svinčenke so švigale, vsak hip sem pričakoval, da se zadet zvrnem, kot se je nekaj sekund poprej mnogo tovarišev za hišami. Z zadnjimi močmi sem se poganjal naprej, padal na vse štiri v sneg in se spet ves zasnežen pobiral na noge. Bila je bitka za golo življenje»

Podobno kalvarijo je doživljal Lado.

Toda vmes, nekje na sredi med obupom, bitko za golo življenje, vero in predanostjo, je kdaj pa kdaj vztrepetala z neuničljivim plamenom tudi trdoživa veselost, oplenitena s hudomušnostjo.

Maj 1942. Nekje na Zapoljah so se pretepali z Nemci. V graščini na Brdu, na nekdanjem Kersnikovem domovanju, so zaplenili osla. Navadnega, preplašenega osleca. Ko se je bilo treba umakniti, so ga privezali - in pustili sporočilo sovražniku. Jedko, a vredno prepoln koš smeha.

»S škarjami sem v oslovo dlako vrezal črke HITLER, BRATA TI PUŠČAMO V TABORIŠČU. Oslec je počel vrata in pol, rigal in rit, Nemci pa so nabijali po Brdu, ker so mislili, da smo še tam. Zaradi glasne živali smo se v miru umaknili.«

Oslo so Nemci pozneje pripeljali v Kamnik, a so ga vrnili na Brdo.

Boris in drugi

Spomini iz Tuhinjske doline. Na ljudi, dogodke, na hu-

Nekdanji borci Šlandrove brigade radi omenjajo Borisa, svojega komandanta, ki je le nekaj kratkih, toda uspešnih mesecev vodil brigado v juriš in številne akcije. Poln življenja, že tik pred svobodo, ko je skorajda nepazno praznoval svoj rojstni dan, je poročnik Boris Vinter padel.

Vsi se ga spominjajo kot dobrega, razigranega, pa tudi mirnega fanta, ki je znal biti ves resen in zavzet, mladeniča, ki je rad prepeval. Boris je bil človek, ki je znal dati brigadi polet, vtisniti pečat živosti, na krilih mladosti zanj ni bilo nič pretežko. Kljub komandantskemu položaju se Boris vendarle nikoli ni ločil od svojega mitraljeza. Vse do 19. februarja 1945. V Špitaliču, v Tuhinjski dolini.

Topel je bil osemnajsti april 1943. Kroglja je razmesarila Lado roko. Še danes se vidi.

Nekje pod Palučami, Vranjo pečjo, tistikrat je bil komisar premične partizanske bolnišnice, pozneje Lukove, ga je zadelo. Ob njem sta padla ruski borec Boris, pa sekretar kamniškega okrožja

Komandant Šlandrove brigade Boris Vinter

kušnje, ki jih vdano pestuje v svojem neverjetno živem spominu.

Prve, toda najtežje preizkušnje

Lado je bil v odporu, najprej kot aktivist, pozneje kot borec in politični delavec, od samega začetka. Doma hrani spomenico. V kamniško četo je odšel 24. aprila 1942, ko je postalo doma le prevroče, ker so ga iskali. Skupaj z bratom sta odrinila tako rekoč kot mnogi drugi v neznanost, v četo, iz katere je že konec maja istega leta vnovič nastal bataljon.

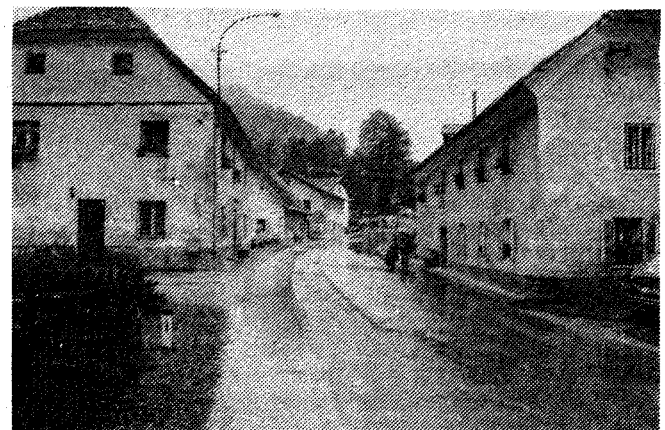
Sredi akcij je izvedel, da so požgali domačo vas, rodno hišo. Drugi avgust 1942. Ze-

bliskoma skočil. Izdaja, mu je šinilo skozi glavo. Oni so streljali in ga zadeli v desno nogo in levo roko, bežal je, bežal do onemoglosti, v gmajno, do stričevega kozolca... iz Amerike je prinesel mož zdravilno vodico, s katero mu je polil rane.

Dvajseti oktober 1942. Na Razborju mu je padla žena, dvojčka v pregnanstvu in Poldek so ostali sirote. Na Kostavski planini je pobralo brata... Teža je silila na hrbet Podbevškovega Mirka, partizana Lada...

Kolo zgodovine ne prizanaša

Kar se je moglo, se je zgrnilo nad moža.

Motnik. Postojanko je v letu 1944 napadla Šlandrova brigada. Pri napadu sta padla tudi namestnik tretjega bataljona Rudi Karas-Džek in Ivan Lavrič-Marko.

de dni. So ljudje, ki jih ne pozabiš, nekaj pač izžarevajo, prepričljivost veje iz njih, s skromnostjo rušijo ovire, z veselostjo na videz nepremagljive barikade.

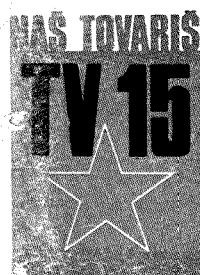
Imeli so »dohtarja«, pripoveduje Lado, Vaneke, Taras mu je bilo munda partizansko ime. Ko se je Kamniški bataljon vključil v Šlandrovo brigado, je bil še študent. Taras je bil veseljak od nog do glave, poln domislic, iskrivih nagajivosti, bil je nabit s humorom, igravec kot da bi ga potegnili naravnost z gledaliških desk. Bil je pravo nasprotje mladega Borisa Vinterja, najmlajšega komandanta slovenskih brigad.

Med množico partizanskih obrazov iz Tuhinjske doline bo v Ladovem spominu za vedno ostal mladi Zrečan.

Silvester. Nemci so za bolnišnico izvedeli zaradi izdaje: padlo je šestnajst ranjencev in aktivistov OF. Divja hajka, orkan onemoglega besa, je trajala ves dan in iz te hajke so ostali dandanes živi le še Lado, Fonza Avbelj-Savo, Jurij Petek-Dan in Ludvik Rode-Rajko.

Tako je bilo v tej dolini, po teh vrhovih. Ladov spomin je neusahljiv vrelec. Dnevi in leta, ure in meseci stopajo živo in neposredno pred človekom, imena se vrtinčijo, komu bo še zaupal vse to bogatstvo? Darko, Anton Ahčin, Lado ga je dobro poznal in cenil, življenje, polno in bogato življenje revolucionarja, prežil v črke, potem je za vedno odšel.

Milenko Strašek

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je osnaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino; MILENKO STRAŠEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ - naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vojda uprava: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelček: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana

Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šte. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35